

NOUA REVISTA ROMANA

UN NUMĂR : 25 BANI

ABONAMENTUL.

In țară pe un an (2 volume sau 48 numere) 10 lei
„ „ „ șase luni . . . . . 6 „
In străinătate pe un an . . . . . 12 „

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Director : C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
București, Calea Victoriei 62. (Pasajul No. 3)
Telefon 30/11

DIRECȚIA : Bulevardul Ferdinand 55
Telefon 8'66

No. 2

DUMINICĂ 11 NOEMBRIE 1912

Vol. XIII

NOUTAȚI

....

Prietenia dintre Rusia și România

Din o scrisoare pe care ne-o trimete cunoscutul publicist rus N. Durnovo, desprindem următoarele rânduri, pe cari le credem interesante pentru cititorii noștri:

Sunt în Rusia foarte mulți cari înțeleg cât de importantă e o alianță a noastră cu România. Avem 4¹/₂ milioane ruși sub jugul austriei și ungureșc.—E întrebarea acum de partea cui se va da România într'un viitor războiu al nostru cu Austria. De sigur că de partea noastră. Dar pentru aceasta Rusia trebuie să-și ia obligațiunea să *inapoeze României Basarabia*. Să ne rugăm înainte de toate ca D-zeu să dea diplomaților noștri gândul cel bun de pe timpul Contelui Weselrode și ca oameni politici ca Conte Izvolski și Sasanov să nu mai stea multă vreme în fruntea ministerului nostru de externe.

Dacă diplomația rusă voește să aibă România de partea aliaților, frații ei spirituali, la rezolvirea chestiunii balcanice trebuie să-i promită că este favorabilă unirii laolaltă a poporului român și să nu mai năzuiască la nici o bucată din pământul românesc. România să-și mărturisească încrederea față de Rusia, recunoscând că nu e nimic mai bun și mai de folos pentru toată lumea, decât ca toți cei de aici să credință să trăiască în bună înțelegere.

Oare nu săvârșesc o minune astăzi statele balcanice aliate? Oare nu în unire stă puterea lor? Oare nu s'a pus capăt visului panslaviștilor de a înghiți statele balcanice în nesățiosul stomac al Rusiei?

Presupunem că Românii văd și simt aceasta. Va ști însă diplomația lor să găsească momentul favorabil pentru a arăta drepturile și a stabili raporturile echitabile față de interesele românești? — *N. Durnovo.*

Școala pentru copii cu deprinderi rele

Mulțumită energiei d-nei Meissner, vom avea în curând prima școală pentru îndreptarea copiilor cu deprinderi rele.

Asemenea școli sunt o complectare necesară a sistemului modern de educațiune, și ele nu lipsesc din nici un stat civilizat. Copiii anormali; copiii cu apucături criminale și copiii degenerați sau inapoiți, nu trag nici un folos din frecventarea școlilor pentru copii normali. Poate din potrivă, din frecventarea școlilor pentru normali, copiii, cei anormali sunt păgubiți, fiind-că mintea lor, în aceste din urmă școli, este surmenată și chiar rău cultivată. Dintr'o școală obișnuită, cum cunoaștem noi, copiii anormali ies mai rău decât au intrat.

În conferința ținută la Galați, cu ocaziunea congresului Asociațiunei pentru înaintarea științelor, precum și în cuvântarea ținută acum de curând la Câmpina, d-na Meissner

a explicat pe larg utilitatea pe care o au școlile pentru îndreptarea copiilor anormali. Iată câte-vă din interesantele sale argumente :

„Priveliștele nenorocite pe cari le înfățișează tinerimea lipsită de o educațiune serioasă și rațională, se înmulțesc pe zi ce trece. S'au văzut la noi în țară bande de minori, furând și chiar omorând cu o îndrăzneală care înșoară. Această deplorabilă stare se observă și la țară, astfel că răul generalizându-se, e nevoie să se ia imediat măsuri pentru curmarea lui.

„Experiența făcută în străinătate a dovedit că alt mijloc de îndreptare, afară de școala de corecțiune, nu există. Dacă voința omenească a isbutit să producă noi specii animale, știința modernă, principiile de educațiune, rațional aplicate, pot să ne ducă la îmbunătățirea tipului uman.

„Adese ori părinții lasă odraslelor lor o moștenire trupească și sufletească de așa fel, în cât ei ar trebui să le ceară iertare că i-au mai adus pe lume.

„Rolul școlii de corecțiune e nemăsurat de mare și de folositor. Protecțiunea pe care însă ea va căută s'o acorde copilăriei trebuie să înceapă cu protecțiunea acordată mamei, care adeseori trăiesc în condițiuni cu desăvârșire neomenease.

„Școlile de îndreptare a copiilor cu deprinderi rele s'au ivit după sfârșitul veacului XVIII-lea, ele fiind isvorâte din inițiativa particulară, ca un produs al unei nevoi obștești“.

Pentru înființarea școlilor cerute de D-na Meissner se cere pe lângă fonduri, și consimțământul părinților cari au copii anormali. Acest consimțământ este adeseori refuzat, din cauza unor interese rău înțelese. Părinții socotesc că faptul frecventării unei școli speciale de anormali este un fapt infamant, care strică pentru totdeauna reputația cuivă. De aceea ei ocolesc școlile speciale și duc pe copiii lor în școlile celor normali, în dorința de a nu îngreuna copiilor lor succesul în viitor.

În contra acestei rezistențe a părinților trebuie începută o propagandă. Trebuie luminați părinții, cari au nenorocirea de a avea copii anormali, pentru ca ei să înțeleagă adevăratele lor interese. Când ei vor fi convinși, că școala nu este pentru obținerea unei diplome, sau pentru câștigarea unui lustru de mântuială, ci pentru întărirea sufletului, atunci nu vor mai stă la îndoială ca să aleagă pentru copiii lor școala cea mai potrivită, iar nu școala tuturor. Cu cât părinții vor fi mai luminați, cu atât ei vor proceda mai în conformitate cu interesele copiilor lor. Astăzi, din nenorocire, sunt mulți părinți cari ascund defectele copiilor lor; mai mult chiar, sunt părinți cari ascund și boalele fizice ale copiilor, crezând prin aceasta că le fac un bine.

Rezistența părinților este un obstacol pentru înființarea școlilor cerute de d-na Meissner, de aceea în contra acestei rezistențe trebuiește îndreptată propaganda. Când părinții copiilor anormali vor cere ei singuri școli speciale, acestea se vor înființa foarte ușor; până atuncea însă nu. — *Verax.*

ACTUALE

PRETENȚIUNILE ROMÂNIEI FAȚĂ DE BULGARIA

Citesc într'un ziar naționalist sfaturile pe cari un idealist le dă guvernului român în chestia pretențiilor pe cari le va ridica România la sfârșitul războiului balcanic. Idealistul nostru sfătuiește guvernul să nu ceară o palmă de pământ din teritoriul Bulgariei, fiindcă națiunea noastră nu este dincolo de Dunăre, ci este dincolo de Carpați, și ar fi imoral și periculos să ne dăm o frontieră, lângă care s'ar grămădi „mai multă ură“ decât până acum. Și idealistul adaugă, sentențios: Frontiera cea mai bună e aceia pe care o apără nu soldații, ci îngerii nebiruiți ai lui Dumnezeu: e frontiera dreptului național.

Prin urmare, potrivit idealului național, a cărui frontieră este păzită de îngerii nebiruiți ai lui Dumnezeu, noi trebuie să rămânem cu brațele încrucișate și să privim cum Bulgaria se întinde peste teritoriile ocupate odinioară de Turcia, fără a ridica nici o pretențiune! Chiar dacă Bulgaria și-ar strămuta capitala în Constantinopole și ar întări malurile Bosforului, noi să stăm nemișcați, fiindcă idealul nostru național n'are ce căuta în Bulgaria!

Idealul este un far strălucitor, care luminează calea popoarelor..., cum prea bine s'a spus de atâtea ori de acei cari s'au ocupat cu istoria omenirii. Dar când idealul este prea unilateral simțit, întocmai cum și farul când este prea apropiat, el nu mai luminează, ci orbește. Când vrei să vezi bine drumul pe care-l ai de făcut, nu pui felinarul în dreptul ochilor, căci atunci nu mai vezi nimic, ci îl depărtezi puțin pentru ca să vezi ce ai sub picioare.

Idealistul, după care am reprodus cuvintele de mai sus, mi se pare că ține farul idealului prea aproape de ochi, așa că nu vede pe unde calcă.

Statul român, tinde negreșit să corespundă idealului național, dar nu în așa măsură până să uite condițiunile naturale ale existenței sale ca organism politic real. Statul real român are nevoie nu numai de frontierele păzite de îngerii nebiruiți ai lui Dumnezeu, ci și de frontierele naturale: de munți, de râuri și de mare. Se poate prea bine ca națiunea noastră să nu populeze ținuturile dintre Silistra și Varna, dar organismul nostru politic cere, pentru a se garanta pe viitor, după dispariția Turciei, înălțimile pe cari le are globul pământesc între Silistra și Varna. Și această cerință este lucru esențial. Națio-

nalismul se respectă pe câtă vreme nu vine în conflict cu realitatea vieții. Ar fi, sau n'ar fi Români între Dunăre și Marea Neagră, puțin importă; România trebuie să aibă frontierele ei naturale, fiindcă înainte de a avea o cultură, poporul românesc trebuie să trăiască. Popoarele se înalță cu gândul spre văzduhul locuit de îngeri, dar de trăit trăiesc adăpostite în cutele scoarței pământești.

Idealul național trebuie să fie apoi o normă egală pentru toate popoarele. Noi renunțând la frontierele naturale, pentru a salva pe cele îngerești, practicăm un ideal frumos, dar foarte eteric. Tot pe acest ideal îl practică oare și Bulgarii? Negreșit că nu. Bulgarii cer să ajungă până la Bosfor și marea Egee, deși de secole n'a călcat pe acolo picior de bulgar. Ce îndreptățește pe Bulgari să aibă pretențiuni așa de exagerate? Idealul lor național? Curios ideal național este acela, care aci este blând ca mielul și aci este feroce ca lupul!

Să ne ierte domnul idealist, cu sfaturile sale îngerești. Guvernul Țării Românești este dator să apere interesele poporului nostru cu aceleași arme, cu cari și celelalte guverne străine își apără interesele lor. Noi nu putem să ne încrucișăm brațele, pentru a merită numele de îngeri, când ceilalți din jurul nostru se poartă ca lupii. În pretențiunile exagerate pe cari le ridică Bulgaria în fața Turciei învinse, idealul național are un loc cu totul secundar, el este numai pretextul; în fond, pretențiunile Bulgarilor pornesc dintr'un egoism și dintr'o rapacitate cum n'au mai fost pilde pe lume. Poporul, pe care noi l'am desrobit din lanțurile turcești, cu sacrificii enorme, la 1877, n'a găsit odată până acum ocazia să ne arate recunoștința lui; o singură dată, acum de curând, a vorbit de recunoștință, și anume atunci când a declarat război Turciei, fiindu-i frică de mobilizarea armatei noastre; după victorie el va vorbi de recunoștință cu atât mai puțin. Naționalismul bulgăresc nu umblă după frontiere îngerești, ci după câmpii mănoase și după orașe la marea cea albastră. Am fi de răs, ca în vecinătatea popoarelor balcanice, acestea să-și împartă pământurile Turciei, iar noi să ne împărțim gloria cerească.

C. Rădulescu-Motru

BIBLIOGRAFII:

N. Zaharia, *Studii psihologice, Remușcarea, Remușcarea în dramele lui Shakespeare, dezolarea.—Consolarea, calomnia și lingușirea*, prețuț, 1 leu; ediție de lux, 1,50. Depozit general la Librăria Socec, București, 1912.

LITERATURA RĂSBOIULUI TRIPOLITAN

De pe acum e destul de însemnat numărul volumelor ce povestesc peripețiile războiului italo-turc. Aceste publicațiuni vor fi ca să zic așa transparentul pe care istoricul viitorului va trebui să scrie despre conflictul născut la 29 Septembrie 1911 între Turcia și Italia. Măreață epopee pentru care am fost socotiți poate prea mândri dar și astăzi străinii iluștrii scriu cu entuziasm despre războiul nostru, scriu cu admirație pentru aviatorii noștri, pentru corpurile de atac, de intenție și de sanitari. Italia are și mai înainte o colecție de publicații asupra acelor provincii. În 1901 *Minutilli*, adunase prețioase date într'un volum important *La Tripolitania; Tumiati* în 1904 publică *Tripolitania* în care înalță un imn entuziast acestei țări, și după cum armata se îndreaptă în tăcere pregătindu-se cu energie febrilă tot așa opinia publică era cuprinsă și ea de vraja noilor pământuri prin opera unor pionieri jurnaliști, *Bevione, Piazza, Corradini*.

Tot jurnaliștii au fost îndrăzneții cari au urmărit trupele, au trăit cu ele, le-au văzut în foc, le-au admirat la lucru, studiind sufletul soldaților noștri care, între o luptă și alta găseau puțința — ca la Derna — de a construi șosele, unde erau stânci, de a canaliza apele, de a crea într'un cuvânt un centru de activitate. Frații noștri de peste Alpi după un an de războiu își schimbă primele lor sentimente și înalță un imn armatei noastre. Cum să nu fim mândri de o tinerime atât de vrednică?

Seria publicațiilor o deschide volumul lui *Corradini* „*La conquista di Tripoli*“ (Milano, Treves ed.). Sunt scrisorile pe care autorul le trimetea revistei *Illustrazione italiana*. Sufletul său tresaltă povestind războiul nostru, cu atât mai mult cu cât el însuși suspinase multă vreme după splendida zi a liberării Tripolitaniei de sub Turci — precum se poate citi în precedentul său volum „*L'ora di Tripoli*“.

Un alt povestitor e *Piazza* care adună într'un volum scrisorile trimise ziarului *Tribuna: Come conquistammo Tripoli* (Roma, Lux ed.). El era dintre cei care se duseseră la Tripolis cu un an mai înainte, se întorsese plin de încredere în pământul cel nou și își publică observațiile în „*La nostra terra promessa*“. Din *Piazza* reamintim capitolul „Fortăreața din Verzura“ și „Cetatea Tranșeeilor“, în care între altele citim: „Trebuie să fi trăit câteva zile cu soldații în tranșee, să fi asistat la viața lor de fiecă zi, să fi putut prețui, nu atât eroismul din luptă ci un eroism și mai mare încă, eroismul obscur și modest al fiecărei clipe în care îndură cu virtute și disciplină cele mai aspre oboseli, râd și cântă în mijlocul durerilor, lipsurilor și primejdiilor de dimineață până seara și de seara până dimineață... O! de-ați vedea

cum s'au schimbat, au piepturile mai largi, răsufletul mai liber, frunțile mai senine, ochii mai pătrunzători“.

Foarte interesant jurnalul lui *Giuliano Bonacci*, „*Gli ultimi giorni di Bengasi turca*“ (Roma, Lux ed.). Bonacci fu singurul jurnalist care se găsea la Bengasi când debarcară Italianii. În paginile sale curge o undă caldă de patriotism și o încredere calmă în așteptarea fraților ce veneau pe mare.

Cu mult haz este episodul unei bombe pornită de pe vapoarele noastre ce bombardau Bengasi, care intră în consulatul englez unde era găzduit Bonacci tocmai când stătea la masă cu consulul. „Domnul Jones (consulul) are încă înainte-i o farfurie plină cu complot de zarzări și începă să-l consume încet cu acea liniște flegmatică care nu se îndepărtase niciodată din toate acțiunile sale; când în tăcerea nopții răsună o puternică bubuitură de tun.... La o lovitură și mai sonoră decât celelalte urmată de un zgomot de geamuri sparte, consulul englez îngrijorat se ridică și se îndreaptă către ușa ce leagă sufrageria cu veranda dinspre curte... ajunseserăm la intrarea de pe verandă în anticameră.... Dar aci suntem întâmpinați de o prăbușire groaznică ce ne face aproape să ne pierdem cunoștința. Clădirea consulatului zguduită din temelii pareă că s'a deschis deodată; se dărâamă ziduri și grinzi și suntem înconjurați într'o clipă de un nor foarte des de praf care ne învăluie într'un întuneric adânc.... Cu o aripă a clădirii consulare distrusă în fața unei prețioase librării turcoarabe ce amenință să fie îngropată dintr'un minut într'altul de prăbușirea unui zid, alb din cap până în picioare de pulberea de var, care i-a șters de pe față până și urmele genelor și sprâncenelor și de aceea cu totul schimbat la înfățișare, scăpat ca prin minune de explozia unei granate de 203, ale cărui sfărâmături trecuseră la câte-va degete peste capul lui, Domnul Jones găsi mijlocul de a-și afirma încă odată în chip solemn acele principii rigide care inspiraseră toată acțiunea sa dela începutul conflictului italo-turc! E un erou: eroul stăpânirii de sine. „Sunt silit să-l admir“. Descrie apoi lupta dela 19 Noembrie la Giuliano, acea luptă care va rămâne tipică și în care s'a remarcat comunitatea de acțiune între marină și armata de uscat.

Mai e apoi *Giuseppe Bevione*, „*Come siamo entrate in Tripoli*“ (Torino, Bocca ed.).

Partea întâia e colecția scrisorilor sale către *Stampa* din Torino când foarte puțini sperau în ocuparea celor două provincii. Un vast tablou al Tripolitaniei sub regimul turcesc, un întins studiu asupra condițiilor agricole comerciale și industriale și o culegere de date de tot felul. Foarte interesant capitolul „Sub soare și sub cort“. Iată un mic tablou izbutit; în puține linii se desemnează toată scena: „Beduine la

fântână, Samaritene bronzate, care umplu burduful de piele privind uimite cu ochii strălucitori prin vâlul ce le acopere fața, strâns în dinții lor albi. E inexplicabilă grația acelor femei în șir care se întorc la corturi, purtând cu ușurință amforele pe cap. Câteva turme încă, câțiva măslini tineri, apărați de un gard de spini: cultura cea mai nouă.

A doua parte povestește cucerirea. Autorul a asistat de pe bordul cuirasatului *Varese* la bombardarea Tripolisului; în turnul blindat în fața acelor instrumente de forță vibrează, se cutremură, palpită ca un soldat. A asistat și la cele dintâi lupte pe care le-au susținut vitejii noștri marinari care prin înflăcărea, prin dibăcia, prin organizarea și prin curajul lor, au uimit nu numai pe Italieni ci și pe alte neamuri. A asistat și la lupta dela Bumeliana unde tranșeele furnicau de soldați liniștiți și veseli. Se găsi la Tripolis când debarcară cele dintâi trupe, într'o priveliște de energie de armonie și de avânt care smulse admirația tuturor, celor mai vechi ocorespondenți de războiu și a populației indigene.

La aceștia se mai adaugă *Giordano* „*Sui campi d'Africa, Tripoli e Bengazi*“ (Roma, ed. nazionale). *Clerici*, „*A Tripoli d'Italia*“; *De Maria*, „*Passeggiate sentimentali in Tripolitania*“; *Pasetti*, „*Note et episodi della Guerra in Tripolitania*“.

Costellini, („*Nelle Trincee di Tripoli*“). Bologna, Zanichelli), se duse în Noemvrie ca corespondent al *Gazetei din Veneția* și fu față la bătălia dela Homs. Frumosul său volum cuprinde date asupra puterii pe care o aveam noi la sfârșitul primelor trei luni. În acele pagini mișcătoare se vorbește de tovarășii de luptă Bonacci și Borghi. Foarte interesant capitolul „*Fiziologia vieții în tranșee*“.

Cel din urmă volum e: *Ezio M. Gray*, „*La bella guerra*“ (Firenze, Bemporad ed.). Sunt numai patru capitole: „*Sălbătecia noastră; Lupta în oase; Oamenii și condotierii; Bilanțul războiului*“. Gray e mișcat și mișcă pe alții, se înflăcărează și înflăcărează pe alții. Vorbește despre acel model de soldat, care e amiralul Cagni, „*omul care împărțește curajul*“, eroul cântat de d'Annunzio:

*Tu, come le midolle son nell'ossa
eri in quel pugno d'uomini. L'odore
del coraggio era nella Sabbia smossa.*¹⁾

Iată cum făceau soldații tranșeele: „*Micii soldați cenușii au ajuns ieri; s'au aruncat la pământ de parte unul de altul, într'un loc însemnat și, cu mâinile, numai cu mâinile lor robuste, au ridicat un adăpost de nisip de câțiva centimetri și l-au întărit la temelie cu un trunchiu de palmier. Dușmanii de departe, împușcau cu mult vicleșug. Ai noștri s'au întors atunci pe o coastă și, cu cazmaua militară numai într'o mână, au dat primului adăpost o înălțime mai mare; într'o jumătate de oră au putut să se ridice în genunchi ca să urmeze lucrul mai comod și mai repede; tran-*

șeele s'au înălțat amețitor de grabnic“. Gray amintește multe asemenea episoade despre soldați; volumul *La bella guerra* — niciodată un titlu nu fu mai drept și mai adevărat — se sfârșește cu o imagine profetică a viitoarei colonii bogate și prospere care ne va fi invidiată: „*Palmierii, măslinii și grânele vor face din oaze o nouă provincie siciliană; fântânele și cultivatorii vor face să rodească pustiul, asanându-l și irigându-l; în fiecare an rotațiunea culturilor va cucerii în pustiu întinderi noi de verdeață și răcoare; vom culege curmale, măslini, vin auriu și vom crește animale; vilele albe vor puncta mereu admirabilul golf vast și senin ce se ondulează între Tripolis și Tagima. O provincie imensă își va uni bogățiile cu bogățiile celorlalte provincii ale Italiei, le va fi o soră mai îndepărtată și încă mult mai fecundă*“.

Sunt și alte volume cu corespondențe de jurnaliști și amintiri din vechi călătorii. Lăudăm cu glas tare statul major al armatei italiene care publică interesante volume, făcând populară și lărgind cunoștința istoriei, și printre volumele editate vom distinge volumul lui *Della Cella*, „*Viaggio da Tripoli di Barberia alle frontiere occidentali dell' Egitto*“, publicat pentru întâia oară în 1819, și „*La spedizione della marina sarda a Tripoli nel 1825*“.

Alături de aceste volume trebuie să punem: *Carlo Lapworth e Hellen — Zimmern*, „*Tripoli e la nuova Italia*“ (Bologna Zanichelli ed.), cu tabele în afară de text. În el sunt lămurite cauzele, mișcările și scopurile îndepărtate și apropiate ale războiului. Cartea e scrisă de străinii înflăcărați de dragoste pentru italieni. Lapworth scrie: „*am rămas zdrobit de emoție în fața infinitului entuziasm și a neîndoelniciei vitejii a soldaților italieni între care am putut însemna un fapt foarte caracteristic, și anume camaraderia ce există între superiori și subordinații lor, lucru care pe de altă parte, nu strică nici de cum disciplinei când ea devine necesară*“.

Autorii examinează starea Italiei și necesitatea politică de a stăpâni Tripolis.

Înalță un imn de laudă corpului nostru de sanitari: „*Cel ce scrie aceste rânduri fu ades silit să plătească tributul său spontan de admirațiune pentru marea operă săvârșită de corpul sanitar italian, operă care nu a fost dintre cele din urmă triumfuri ale acestei campanii*“.

Dorim să vedem reunite într'un volum frumoasele pagini ale lui *Zaccaroli* ale lui *Corsi*, ale lui *Berri*, ale lui *Zola*, ale lui *Vassallo* și acele pagini cu nepuțință de uitat ale lui *Barzini* și ale lui *Civinnini*. Reamintim o scrisoare a acestuia din urmă către *Corriere della sera* evocând orele petrecute pe vapor la Siracuza într'o noapte târzie, întovărășind grosul forțelor italiene. Nu putem să nu cităm un crâmpeiu din ele: „*..... urmarăm să plutim către vapoare și ele au toate luminele de pozițiune, sunt gata să plece; trecem pe lângă pupa celui dintâi; turnurile sunt pline de berete roșii: bersaglierii ce cântă un cântec vesel..... dar trecerea micului piroscaf îl face să înce-*

1) Tu erai în acel pumn de oameni ca măduva în oase. Mirosul curajului era în nisipul răscolit.

teze. Trăiască Italia! Trăiască bersaglierii! strigăm în treacăt. Ne răspunde dela pupă la proră de pe tot bastimentul un singur strigăt voios, violent, miraculos în acea liniște de noapte: Trăiască Italia! Urmarăm să plutim în mijlocul flotei de transport și bordurile sunt pline de uniforme cenușii și fiecare vapor răspunde salutului nostru cu acelaș strigăt într'un cor de mii și mii de voci, care se repetă dela un vas la altul, par a se prelungi în nemărginire și a voi să străbată întreaga mare și să lovească în toate țărnițele ei. O, numele patriei aclamat de tinerimea sa sub arme, răsunând în noapte într'o veghere de războiu, ce cuprinzător cuvânt!..." Să nu rămână împărășiate, să se adune la un loc acele pagini și să rămână ca mărturie a unei epopei, ce a cutremurat întreg poporul Italiei. Și să-și publice amintirile ofițerii noștri și să urmeze nobilul exemplu al căpitanului Tinchî, comandant al companiei a 6-a din al 29-lea batalion de bersaglieri care a publicat „*L'impresa di Rodi ed i bersaglieri del 4° Reggimento*”.

Nu numai istoricul viitorului va folosi din opera jurnaliștilor noștri ci și fiii noștri, nepoții noștri cari vor citi-o, se vor cutremura și poate, cine știe, nu vor crede unele dovezi de eroism, de altruism naiv; poate vor rămâne pe gânduri, dar înaintea numelor, datelor și descrierii celor mai mici împrejurări nu vor putea să nu se înflăcăreze, admirând, sguinduindu-se și repetând:

*Italia! Italia! Non fù mai fuo maggio
nella Cità del Fiore e del Leone
quando ogni fiato era d'amor messagio,*

*si nuovo come questa tua stagione
maravigliosa, in cui per te si canta
con la bocca rotonda del Canone.*

1) Italia! Italia! Luna Maiu n'a fost nici odată pentru tine în cetatea Florei și a Leului, când orice suflu era sol de iubire, atât de nouă ca această primăvară minunată, în care se cântă pentru tine cu gura rotundă a tunului.

(D'Annunzio—Canzone d'oltre mare).

Ernesto Rastrelli

Trad. după manuscrisul italian de E. H.

Napoli

Din „*Noua Revistă Română*”, s'au pus în vânzare colecțiile volumelor V, VI, VII, VIII, IX, X și XI, legate în scoarțe tari și demne de a figura în orice bibliotecă, pe prețul excepțional de lei **1,50 fiecare volum** (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau 2 volume; lei 1.10 pentru 3 sau 4; și lei 1.85 pentru 5, 6 sau toate 7 volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pagini variate și mereu de actualitate.

Tabla Generală de Materii a Revistei, care formează un neprețuit mijloc de cercetare pentru intelectualii de orice categorie, se află anexată la fiecare volum. — Pentru cei ce vor să cunoască dinainte cuprinsul acestor volume, Tabla de Materii se trimite gratuit, la cerere.

Comenzile, făcute pe cotorul mandatului vor fi înaintate administrației revistei.

ECONOMICE

IDEALUL ECONOMIC AL ROMÂNIEI

și

GLORIFICAREA D-LUI P. P. CARP

În anumite împrejurări politice se găsesc unele contingente, care pot să aducă patimă și emulațiunea sinceră și firească dintre partide, care reprezintă, fără îndoială tot atâtea chipuri de a se înțelege slujirea marilor interese ale țării.

Asemenea concursuri de împrejurări au dus la retragere o eminentă capacitate politică, pe domnul P. P. Carp, în condițiuni nouă tuturor cunoscute.

Mare caracter, d-sa a preferat să rămână consecvent inflexibilității sale, iar ca răsplată o admirație nețărmurită și unanimă a însoțit acest frumos gest al d-sale conceput în intenția celui mai curat suflet, înșelat însă de aparențe meschine.

Dacă examinăm însă motivul acestei intențiuni, bine formulate de altfel, este de mirat cum a putut să-i scape din vedere d-sale noua îndrumare și străduința oamenilor de stat care-și au rostul lor în politica țării.

Această scăpare de vedere, departe de a știrbi marele său caracter, este menită totuși să-i pună în umbră înaltele calități pe cari am fost obicinuiți să i le apreciem.

Intr'adevăr, cestiunea tramvaelor comunale, este rezolvirea în parte a vastei probleme de directivă, de îndrumare a energiei naționale, de chemare la viață, în noi forme, a energiei românești.

Dacă până acum politica economică a țării românești a stăruiat în agricultură, a simțit apoi necesitatea transformării produselor acesteia în produse industriale; aceiași politică vigilentă, în căutarea de noi ramuri de aplicare a forțelor naționale, a mai recunoscut că în afară de agricultură și industria propriu zisă, se mai poate desvoltă și o altă industrie: a *finanțării unor vaste întreprinderi naționale*; a căilor de comunicație urbană și interurbană, ca operă de civilizație, industria căilor de transport pe apă și pe uscat în vederea cărora Statul a făcut atâtea sacrificii, pe care le găsește cu prisosință compensate în organizarea corpului nostru politehnic.

Prin mijlocul acestui distins corp și al capitalului românesc tot mereu în creștere, această politică face să se înfrupte și capitalul românesc și capacitățile noastre tehnice din întreprinderi cari până adineaori erau acordate, cu o neîncredere ofensătoare pentru ele, numai străinilor, cari ajunseseră să considere țara ca un apanaj al lor.

Astfel, netăgăduit că este un punct câștigat al partidului liberal, această îndrumare pe care oamenii săi politici caută să o dea energiei naționale și constituie o eră nouă care poate face mândria acestui partid.

De aceea a fost surprinzător cum o minte clară ca a d-lui Carp și simțul său politic au putut fi într'atât de înșelate, încât să considere această mare străduință ca „o afacere“, ca expresia unei acțiuni de „gheșeftari ordinari“.

Opera de canalizare, industria aprovizionării cu apă a orașelor, industria transportului democratic: tramvaele, locuințele ieftine și în genere industrializarea marilor servicii municipale, și întreprinderi de edilitate; căi ferate, industria organelor de convenție pe apă, industria dezvoltării balneare a țării și a stațiunilor climaterice, industria iluminatului orașelor; industria rectificării râurilor, terenurile inundaibile, a irigațiilor menite să sporească activul teritoriului agricol național, toate până adineaori în lipsă de organizare a energiilor românești și de capital, au fost privite ca parte convenită elementului strein, care consideră România ca țara „concesiunilor scandaloase“.

Astăzi, grație corpului tehnic care s'a afirmat în lucrări ce atrag admirația și fac fala țării și capitalului românesc, ce n'așteaptă decât un stimulent organizat, partidul liberal poate privi cu mândrie la opera preconizată.

Să sperăm că el va ști să meargă pe această cale ca să completeze în timp scurt opera de independență economică încă de mult și cu cerbicie susținută.

Dacă aceasta este problema timpului, ale cărei date nu poate scăpa nici unui om politic și pusă de-a întregul de partidul liberal, de ce atunci atâta orbire și patimă, când toate partidele sunt puse în serviciul țării?

Dar problema idealului nostru economic pusă astăzi în limitele jaloanelor sus arătate, merită o mai profundă examinare în cauzalitatea împrejurărilor care au determinat-o și efectele ei de mâine.

Și pentru că nimic nu este nou sub soare, o vom examina în curând și în raport cu manifestările identice cari s'au produs în dezvoltarea istorică a altor țări economicește mai înaintate decât noi și care grație acestei concepții au ajuns astăzi la maximul de intensitate a forțelor lor economice și sociale, consolidându-și astfel ființa lor politică și independența lor economică.

C. I. Băicoianu

C R I T I C A

POETUL STAMATIAD

Am păstrat multă vreme un exemplar din Horatius, în care citisem întâia dată versurile poetului roman. Eră o carte prietenoasă; mi-eră dragă și aveă darul să se deschidă, ca dela sine, la anumite pagini. Mi-aduc aminte: De câte ori, fără să vreau, n'am recitat vestita odă *Ad Thaliarchum*, când se răsfrângeă volumul la imitarea din Alceu:

*Vides ut alta stet nive candidum
Soracte...*

Nu acel „carpe diem“ din îndemnul către Leuconoe, stăpânitor și în ultimele versuri de aci, nu el aduceă recitirea poemei. Nu. Eră altceva: un simțimânt de „bien-être“ care se iviă la citirea întâielor rânduri, un fel de mulțumire a omului trăit în aer liber. I chipuiți-vă: O iarnă geroasă, copacii încărcăți de pămoroacă, neaua acoperind totul și făcând din munți un fel de uriași uitați de timpuri; apoi: un drum vioiu pe zăpada care scârțâie sub picioare, întoarceră a-casă cu obrajii îmbujorați, ospătarea lângă un cămin plin de viață, odihna în pacea casei. Câtă fericire nu se revarsă dintr'un pastel de iarnă al lui Alexandri și ce nemuritoare sunt strofele unui Horatius cântând o scenă de interior în fața muntelui albit de zăpadă.

Intr'o zi, am aflat că vestita odă a fost tradusă în românește. Am citit-o cu nerăbdare, cu lăcomie aș putea zice. Mărturisesc însă, ca să-mi fie iertat gândul cel rău, că întorcând filele din *Vieța Nouă*, până să ajung la versurile „Din Horațiu“, eram stăpânit de o teamă... explicabilă. Neștiind *cine* este traducătorul, mi-eră frică să nu dau peste vre-o searbădă transpunere în românește a cuvintelor latinești, așa cum s'a făcut de multe ori. Și mi-ar fi părut rău, rău de tot... pentru Horațius. Dar am citit poema, și de atunci, am urmărit cu drag orice producție a domnului Alexandru Teodor Stamatiad, iubitorul lui Horațius.

Cu puține pagini înainte de această poemă, d. Ovid Densușianu scriă vorbind despre un mare poet:

„In aceste treceri de la o idee la alta, în alăturarea de note îndepărtate, în chipul subtil în care un sentiment este amestecat cu altul, se vede abilitatea poetului. Nu se vede nicăeri o sforțare de a armoniza mulțimea de stări care se îngrămădesc în sufletul lui — totul curge din plin, din ceva liresc, din asocieri naturale între sentimente, dintr'o unitate sufletească“.

S'ar părea că e vorba de poetul care, în oda către Thaliarch, nu rostește un cuvânt despre simțimântul de mulțumire predominant în ziua cea de iarnă, dar pe care îl lasă întrevăzut, căruia îi dă viață din anumite alăturări de note zugrăvitoare. D. Densușianu vorbește despre Henri de Régnier: Peste atâtea vecuri se găsesc părți înrudite la doi poeți, fiindcă amândoi trec peste măsura obicinuită.

1) *Vieța Nouă*, An. II, No. 21, 1 Decembrie 1906, p. 464.

În chip firesc, d. Stamatiad, care e un admirator al lui Verlaine, al lui Henri de Régnier, al lui Gregh, spre a pomeni doar pe unii din poeții simbolisți ori iubitori de cadențe nouă, trebuie să se îndrepte, privind spre trecut, către prietenii gândurilor sale, către admiratorul lui Alceu.

În traducerea sa, poetul român nu a păstrat ritmul lui Horatius, mai ales fiindcă strofa alcaică, având versurile întemeiate pe cantitate, n'ar fi avut nici un farmec în ritmul aritmetic românesc; dar e neîndoelnic lucru că va fi fost încântat de săltărețul vers latin. Mai ales al treilea rând din fiecare strofă, fiind de câte nouă silabe, pare a fi rimat de Verlaine, spre a nu înainta până la Ronsard:

De la musique avant toute chose
Et pour cela préfère l'impair
Plus vague et plus soluble dans l'air,
Sans rien en lui qui pèse ou qui pose.—

sunt versuri cu o măsură și o cadență, despre care d. Faguet a zis—vorbind despre cele asemănătoare din *Chère Vesper* a lui Ronsard—:

În ritmul acesta straniu, puțin cam stângaci, ca toate versurile neperechi, puțin cam neliniștit și ră-tăcit, — e une „chanson de fou“ și o senzație de amurg pe care le-a pus. E o adevărată intuiție de artist¹⁾.

D. Stamatiad e un poet de o mare putere în mânuirea cadențelor, după cum e și un iubitor al senzațiilor cari mișcă adânc. Are poeme în care avântul, lămurit în elegante fraze, seamănă aci unui sbor, aci unei înaintări în luptă, aci unei deslănțuirii de furtună.

Și va veni mulțimea,
În sgomote barbare, în urlete de fiare,
În legănări de valuri gigantice, spumoase,
Va tremura pământul —
Și va veni mulțimea, în Templul Adorării,
Răpită să privească, estatică și mută,
Minunea înălțată²⁾.

Anumite părți de refren dau vieță bogată părții muzicale și, în acelaș timp, întăresc avântul:

Ascultă, cum răsună din Trâmbițe de Aur pământul,
lumea n'reagă,
Ascultă cum răsună neconținut chemarea
Fecioarele nebune,
Cu-obrajii ca de flacări, cu sâni cu de piatră, cu plete risipite.
Vestesc pe noii oaspeți, îi chiamă să priviască
Minunea n'ntrecută, minunea fără nume
Din templul Adorării.
Ascultă cum răsună neconținut chemarea.

Odată, în munți, am văzut jocul unor vulturi: Se rotiau de-asupra unei păduri în curbe mari, apoi se avântau ca o săgeată și, de odată, își închegau sburarea printr'o plutire lină, maiestooasă, cu aripile întinse pe deplin și neclintite. Orice sfortare înlăturată eră; deci grația stăpâniă mișcările toate. Așă se înfățișează și unele părți din poemele d-lui Stamatiad, care este un „virtuose“ de frunte.

E o anumită vârstă când, fie anii străbătuți, fie cunoștința multor, prea multor lucrări literare, te fac să nu fii prea ușor mișcat la citirea unor versuri oarecare, chiar dacă nu sunt rele. Când impresia va fi însă sguduitoare, aspră chiar, e o dovadă că ai aface cu un poet care iese din făgașul obicinuit. Mare mi-a fost mulțumirea când, după anumite poeme ale d-lui Stamatiad, am văzut că d-sa trebuie pus în rândul unor atari poeți. Nu citez, într'adins, nici una din aceste poeme care alcătuiesc volumul intitulat în chip elegant și voinicesc: *Din trâmbițe de aur*. Ar fi prea multe de amintit și n'ar fi drept să fie nedreptățite unele.

D. Stamatiad are versul liber, răsunător, mlădios și zugrăvitor de simțiminte, versul, pe care mai ales Henri de Régnier l-a dus până la mari înălțimi în Franța. La noi, regretatul Ollănescu-Ascanio a fost unul dintre cei cari de mult s'a slujit de el. Când în 1896, d. Petrașcu începă să publice *Literatură și Artă Română*, Ollănescu dete în primul număr chiar, poema *Reînviere*¹⁾:

Lăsați-mă să cânt,
E Primăvară,
Și cântecele sunt
Sublima scară
Ce leagă cerul de pământ!..

Prin aer trec flori de ntinerire!
Simțirile înviorate
Cu drag iau sborul năzuinței,
Mai ager și mai bucuos îndemnul e la muncă
Tot ce e viu în luptă se aruncă..

D-nii I. Minulescu și Ervin sunt azi printre cei cari au întrebuițat cu mai mare isbândă acest vers liber.

Curios e faptul că, deși obicinuit la poeții simbolisți, el nu e folosit de un maestru ca d. Macedonski.

D. Stamatiad amintește, prin unele strofe, ceva din Bolintineanu:

Au tot trecut de-alunzia, mai reci și mai banale,
Aceleași zife albe cu veșnicul decor —
Cu palidele frunze din nopțile tomnale
Ce s'ofilesc în taină, se scutură și mor.

Au tot trecut de-alunzia... dar rana mai profundă
Și alăt de dureroasă, ca'n loamnă un apus,
Îmi dă florii morții, trecutul mă inundă:
Te simt alăt de-aproape, cu toate că te-ai dus!

Astfel, poetul mare, de mulți năpăstuit, autorul lui *Sorin*, găsește un răsunset peste atâția ani în versurile frumoase ale d-lui Stamatiad.

O lămurire. Sunt departe de a găsi *imitări* în scrierile tânărului poet. *Inrudirile* de simțiminte ori de forme nu însemnează cătuși de puțin pășirea servilă în urmele altuia. Las asemenea constatări pe seama iubitorilor de afaceri polițienești cu orice preț. Pentru desăvârșita lecuire de atari slăbiciuni, îmi fac plăcerea... doftoricească, să recomand citirea articolelor unui filo-român, d. Charles Drouhet, publicate

1) *Faguet*, XVI-ième Siècle, 1902, Ronsard, p. 278.

2) A. T. Stamatiad: *Din Trâmbițe de Aur*, București, MCMX.

1) *Literatură și Artă Română*, An. I, No. 1, 25 Novembre 1896, p. 16 sq.

într'o revistă din Iași. Sunt lungi, sunt pretențioase, incolore, fără de nici un stil, dar totuș sunt... nostime, într'un fel. Într'adevăr scriitorul ieșan crede că a descoperit un mare adevăr spunând că Alecsandri s'a inspirat de multe ori din Hugo. Dar fiindcă lucrul ăsta eră cunoscut încă după vremea când proaspătul scriitor român nici nu bănuia că literatura noastră ar înfățișă vreo însemnătate, se apucă să facă azi un fel de statistică a versurilor cari ar semăna la cei doi poeți, adică așa după cum, în *Le Capitaine Tic* al lui Labiche et Martin, Magis spune câte văduve trecuseră în 1860 pe Pont-Neuf. Și pentru ca lucrul să fie și mai nostim, după ce filoromânul descoperă că Gruisânger e frate cu „Lucrèce Borgia din *Angelo, tyran de Padoue*“¹⁾—rubedenie pe care în zadar ar căuta-o cineva în amintita piesă, fiindcă nu există—ne vestește că Alecsandri imită pe Hugo în *Dumbrava Roșie*. Când Negrea nu lovește pe un dușman căzut jos, avem de aface cu.. maimuțărirea unei părți din *Le Mariage de Roland*, fiindcă.. și acolo eroul crută pe adversarul căzut. O așa minunată... descoperire, din care urmează că generozitatea și cavalerismul sunt monopolul operelor lui Hugo, dă măsura seriozității unor asemenea cercetări și slujește în acelaș timp la tămăduirea celor cari ar fi înclinați să alunece pe un atare povârniș.

Nici o apropiere forțată deci, nici o alăturare lipsită de legături. Azi, în teatrul cel mare al publicității, așa ceva nu se mai prinde nici măcar pentru cei dela galerie. Mulți din scriitorii cei vechi au cam „luat“ ici și colo părți de prin proprietățile streine Alecsandri a fost unul din cei mai distinși introducători ai ideilor și simțimentelor scriitorilor romantici în literatura noastră, fără a-i imită în chip slugarnic. D. Faguet, în prefața scrierii noastre *L'Influence des Romaniques français sur la Poésie roumaine*, după ce arată cum poeții români luau dela Francezi elemente pe cari apoi le transformau, le modificau, le făceau personale, recunoaște printre ei drept cel mai original pe Alecsandri.

În literatura contemporană sunt rari cazurile de „imitare“ prea vădită; când se întâmplă însă, poți jură că scriitorul strein l-a furat pe cel român. În marea lor majoritate, poeții, nuveliștii, romancierii noștri de azi sunt scriitori pentru cari termenul de originalitate vine dela sine. D. Stamatiad, având drept icoană îndepărtată, versificația liberă a poeților ca Régnier ori Gregh, predominant de simțimente în care nuanța e frunțasă, neînchinându-se la nici un idol.—e un scriitor cu o înfățișare aleasă și aparte.

Admirând pe Baudelaire, pentru amestecul de misticism, sensualitate și cugetare neîncătușată, d. Stamatiad traduce în chip însemnat unele din poemele în

proză ale marelui poet, într'un elegant volum.²⁾ Și pentrucă Strindberg a fost un scriitor mai de frunte decât e socotit de mulți, traducătorul lui Baudelaire, scrie—împreună cu d. C. Răuleț—*Femeile Ciudate*,³⁾ o minunată piesă în sensul vederilor marelui suedez.

Versurile d-lui Stamatiad au uneori o gingășie, de par scrise pentru societatea franceză dela sfârșitul veacului al XVIII-lea. Neologismele nesupărătoare cari le smălțează, le dau și mai mult o înfățișare gentilă, feminină, delicată :

Afară plouă, plouă.
În trista mea odae,
Pe elajera roză,
Azi am găsit, iubito,
O albă tuberoză :
Pe elajera neagră,
Un trandafir mai galben ca părul tău de aur !

Sărmane flori iubite !
Ce mâini de castelandă,
Ce mâini necunoscute, tremurătoare, fine.
V'au rupt fără de milă !

Cugetarea se deapănă în vorbe cari lămuresc o stare lăuntrică adânc simțită. E ceva plecat din fundul inimii și în chip atât de firesc încât nu zărești meșteșugirea poetică.

D. Romain Rolland istorisește într'o serie de romane, viața unui muzicant. De copil, Jean Christophe e pus de părinți să învețe anumite reguli și să urmeze o cale de mulți bătătorită. Viitorul compozitor muzical aveă însă un unchiu care trăia cum da Dumnezeu, dar cu singura mulțumire de a fi liber, de a nu fi încătușat de nimic și de nimeni. Într'o seară, Gottfried, unchiul, pleacă împreună cu Jean Christophe și se așează pe malul râului, lungiți în iarbă, privind la apa călătoare. Acî, un pastel admirabil : Amurgul poetic al zilei ; pacea predominantă ; tăcerea celor două ființe scăldate în melancolia Firii.

„De odată, în întuneric, Gottfried cântă. Cânta cu o voce slabă, învăluită, parcă interioară ; dela douăzeci de pași nu l-ai fi auzit. Eră însă în ea o sinceritate mișcătoare : ai fi zis că e un om care cugetă cu glas tare și că prin musica asta, ca printr'o apă străvezie, ai fi putut citi până în fundul inimii lui. Niciodată Cristophe nu auzise cântând astfel pe cineva. Și niciodată nu auzise n' asemenea cântec. Incet, simplu, copilăresc, înaintând cu un pas grav, trist, puțin cam monoton, fără a se grăbi vreodată — având tăceri îndelungate — apoi urmându-și drumul fără de grija unei ținte, pierzându-se în noapte. Părea că sosește de departe și că nu se știe unde se duce. Seninătatea îi eră plină de turburare ; și, sub pacea-i aparentă, dormia o neliniște de veacuri. Cristophe nu mai respiră, nu îndrăsnia să facă nici o mișcare, eră înghețat de emoție. Când se isprăvi cântecul, copilul se târi prin iarbă spre Gottfried și cu gura ca de friguri arsă :

— Unchiule !
— Unchiule, repetă copilul.
Gottfried nu răspunse.
— Micule !
— Ce e unchiule ? Spune ! Ce-ai cântat ?
— Nu știu.
— Spune ce e ?
— Nu știu. Un cântec.

2) *Poemele în proză ale lui Baudelaire*. Traduceri, Ilustrații de Gropeanu, Poitevin-Scheletti și Steriadi, București Tip. „Poporul“ MCMXII.

3) Piesă într'un act, reprezentată pe scena „Teatrului Modern“ de către „Compania Davila“ în seara de 1 Octombrie 1910, București. Tip. „Eminescu“ MCMX.

1) *Viața Românească*, 1912, nr 5-6, p. 336.

- Un cântec făcut de tine?
 — Nu, nu e de mine! Ce idee! E un cântec vechiu.
 — Cine l-a făcut?
 — Nu se știe.
 — Când?
 — Când erai tu mic.
 — Înainte să mă fi născut eu și înainte să fi fost pe lume tata, și tatăl tatii și tatăl tatălui tatălui meu... A fost totdeauna.
 — Ciudat: Nimeni nu mi-a vorbit așa vreodată.
 Și după ce cugetă un minut:
 — Unchiule, mai știi altele?
 — Da.
 — Cântă altul. Vrei?
 — De ce să cânt altul? Unul e de ajuns. Cânti când ai nevoie să cânti, când trebuie să cânti. Nu trebuie să cânti ca să te distrezi.

În versurile sale, ca și în poemele în proză, în „parabolele“ cari vor alcătui *Cetatea cu porțile închise*, poetul Stamatiaid pare să fi înțeles mai bine decât mulți alții frumusețea gândurilor cari stăpâneau pe Gottfried. Poezia, ca și muzica, născute din simțiminte cari n'au nevoie să fie amănunțite ca într'o lucrare de anatomie, alcătuiesc partea care nu trebuie niciodată întinată de vulgaritatea lumii, a vieții de toate zilele.

Opera d-lui Alexandru Teodor Stamatiaid se înfățișează ca o producție dată la lumină fiindcă trebuia în mod firesc să apară. Poetul nu a cântat ca să se distreze, el a cântat fiindcă simția nevoia de a cânta.

N. I. Apostolescu

LITERATURA

Pianul

Maurice Rollinat

*În simfonii pot oare să-ți celebrez mărirea,
 Iubii tălmăcitor al misticului grai?...
 Din degetele-mi grele, ieri picurând mâhnirea,
 Funebrul plâns în suflet ce dulce-l revărsai!...*

*Fii mândru că mulțimea de rând nu te-a 'nțeles!
 Și-a 'nvișorât Beethoven asupra-ți nebunia,
 Chopin, acest Arhanghel bizar, atât de des
 Pe-a tale clape albe și-a 'ntins melancolia...*

*Plutește visul artei prin sunetele tale...
 Adoarme voluptatea 'n fiorurile sale
 Și 'n tristește suspinuri de-amor rătăcitoare.*

*Și numai muzicantul ți-e orbul confident,
 Pe inimă și gânduri așterni o consolare
 Prin gemete... ecoul subtilului talent!*

George Duma

DECE NU DORMI?

Amicului Iser

Mamă-mea, — biată femeie cu inima frântă—întră cu lumânarea în mână, arde sufletul ei cald în lumânarea ieftină și se face bogată lumina, întră sfioasă, ca o biată femeie căreia i s'a frânt inima... și mă întreabă blândă, tremurătoare:

— De ce nu dormi?

Măculișo, ai vrea să doarmă feciorul tău, în somn alb, ca atunci, când dormea în brațele tale, când nu cunoștea pe Kant și nu repetă de zece ori: *vita est labor, labor est vita*. Când nu cunoștea femeii cu ciorapi Fils d'Ecosse și cu parfum Houbigant și fără inimă—când nu-l martrată metafisica și meteorismul tatălui său—când toate, toate: erai numai tu, biată femeie cu inimă frântă.

Astăzi?

Măicușo, somnul a sburat. A sburat cu copilăria. S'a făcut plătit, s'a vândut pe conștiință—s'a lămurit de știință. Astăzi somnul nu-mi aduce senzații—ci numai funcțiunile sistemului nervos—oh, somnul, somnul s'a dus.

Nopti întregi, îl gonesc de pe gene, ca pe-un flutur de aur, pe care nu-l iubesc—căci fizica este interesantă, istoria cuminte, teosofia cuceritoare, metafizica cinstită,—și pe mine mă interesează viața, nu somnul. Somnul, pe care îl înțeleg—știu că este o minciună. Dar viața, pe care n'o înțeleg—o iubesc în minciunile ei. O, măculișă, minte Morus și Kepler și Heine și CO² și Rousseau—și toți, câți au visat, au clădit, au dărâmat și s'au gândit. Toți sunt supușii vieții și viața este somnul pe care îl înțeleg, gonindu-l de pe gene.

Mamă-mea — biată femeie cu inima frântă — întră în odaie, cu lumânarea în mână și spune încet:

— De ce nu dormi?

Afară vânturile țes simfonii de suferință—cățelul latră în ogradă. Călători albaștri rătăcesc poate pe poteca grădinii noastre ruginite—mormintele se desfac și ies, tăcuții... Înșiruirea lor măreață, o horă a sufletelor rele. Vânturile gem, vânturile sbiară.

Din pădurile adânci vin dureri mari—și mama, ținând în mână lumânarea, își face cruce:

— De ce nu dormi? Ce vijelie!

Și alunecă mama din odaie, ca o stafie caldă—parfumul, iubirei ei îmi leagă cunună de amintiri pe frunte... Oh, când eram copil... dormeam pe vremea aceasta, uitând că afară vuesc vânturi, apropiind veșnicia de pământ—că somnul meu sboară ca un vultur de suferință, peste slăvă și ceruri.—

Și deodată simt că e întuneric, și strig înghețat și încremenit:

— Mamă de ce-ai stins lumânarea?

Și nu-mi răspunde nimenea.

Toate, toate sunt întunecate.

Depart, departe, foarte departe, plutește o flacără albă. E din lumânarea mamei mele.

Emil Isac

F O L K L O R

FRICA DE STRIGOI ȘI MORALA

În „*La Psychologie ethnique*“ de Dr. Charles Le-tourneau se laudă puterea moralizatoare a clanului:

„În clanul primitiv, în acelaș timp școală și atelier, a început omul să câștige tot ce-l deosebește de animalitate. În decursul acestui lung stadiu sociologic a vieții de clan, mai ales, prea îndepărtații noștri străbuni au ajuns susceptibili de moralitate, adică de întipăririi mintale, tenace și ereditare, din care provin încă cele mai curate din sentimentele noastre altruiste, cele mai nobile înclinări care împing pe cei mai generoși dintre noi a subordona adesea interesul lor particular interesului general, care îi inspiră a se feri instinctiv de unele fapte, care ar fi stricătoare corpului social“ (pag. 525). „Acest clan primitiv trebuie să-l considerăm ca o școală de dresaj în care antropopitecul a ajuns să se facă om, adică o ființă deosebită în lume. o specie cu totul artificială“. „Astăzi problema atâta vreme socotită de nedeslegat, a genezei morale e deslegată“ (pag. 524).

După autor, geneza moralei e în *clan*.

Iată un număr din interesantele fapte citate de autor și din judicioasele sale aprecieri:

„Cel dintâiu tip social realizat de oameni a fost în acelaș timp familial și comunitar—a fost *clanul*, adică o mică aglomerație republicană, cimentată printr-o solidaritate din cele mai strânse. În sânul acestor mici grupe primitive au trebuit să se alcătuească începuturile limbilor și ale miturilor; acolo, mai vărtos, cei mai îndepărtați strămoși omenesți ai noștri au fost dresați la sociabilitate, moralitate, chiar și mai ales la altruism... Membrii acestor mici clanuri primitive erau încă niște biete ființe rău armate, fără nici un ajutor; dar între dânșii, *ajutorul mutual, eră mai mult decât o datorie, eră o necesitate. Interesele lor, erau așa de strâns legate*, că fiecare din ei simțea adânc răul făcut de către un străin unui tovarăș; căci acest rău slăbia asociația. Se înțelege că aceste condițiuni sunt cu totul favorabile a sădi în mentalitatea primitivilor niște virtuți sociale care, cu timpul pot și trebuie să ajungă ereditare. Acolo unde adăpostul și hrana, primejdiile și plăcerile, credințele și vorbirea. etc., *hoate*, cu un cuvânt, sunt în comun; unde, pe de altă parte, asociațiunea este atât com-sanguină cât și politică, *hoate capetele trebuie să gândească și toate inimile să simtă ca un singur cap, ca o singură inimă*. Apoi durata acestor clanuri primitive a trebuit să fie peste măsură de mare fiindcă omenirea de astăzi ne arată încă lucruri la fel, și fiindcă numeroase ră-mășiți, tradițiuni, legende, etc., dovedesc că societățile noastre cele mai civilizate, toate și-au început viața socială sub această formă, și că clanurile lor au trăit până în zilele vremurilor istorice...“ (pag. 77, 78).

„În această foarte mică societate a clanului, în care ajutorul mutual este condițiunea chiar a existenței și în care omul e prea puțin inteligent, *grija de interesul general*, cum putea să se înțeleagă atunci, întrece totul și se împune cu asprime tuturor membrilor micului grup: *solidaritatea e prea strânsă* ca să lase loc mult capriciului individual...“ (pag. 80).

„Regimul comunitar al clanului este cu totul propriu a modela astfel creerul primitivilor, a săpa în el întipăririi, intuițiuni cari durează și ajung sugestii permanente, mobile cărora omul se supune în urmă fără rezistență, pentrucă el n'are nici ideea de a le controla“ (pag. 81).

„În Australia, la australianul indigen mai ales, s'a putut întâlni și studii exemple încă îndestul de intacte de aceste mici societăți așa de interesante de cunoscut pentru sociologie. Putem deci să vedem oarecum la lucru acest

„clan, această celulă primitivă de aglomerațiuni omenesți, aceste grupe mărunte în sânul cărora omul a căpătat în-tâia dresare, a dobândit întâile cunoștinți și începutul moralității sale. Aci putem găsi chiar asupra faptului caracterul pasiv, mașinal al moralei clanului. Ceeace părerea micului grup social a găsit cu cale să prescrie, e întotdeauna obligator pentru toți fără vorbă și fără șocoteală; iar cu încetul aceste prescripțiuni creează în conștiința membrilor clanului porniri imperioase, impulsive. porunci încarnate, cărora simt nevoia a se supune. Sub acest raport, prescripțiunea australiană relativă la consumarea casoarului australian, este un exemplu tipic. În unele clanuri din Australia, carnea acestui casoar. este o mâncare oprită tinerilor, mai ales, înainte de inițierea virilă: capătă boale de piele și alte pedepse. Tânărul însă greșește și mănâncă, dar după ce pofta a fost satisfăcută, vine remușcarea și atunci el își mărturisește greșala și se supune pedepsei...“

„S'a văzut în coloniile australiene un indigen, care fiind împedecat de albi de a-și răzbună moartea femeii—moartă în urma unei boale—răsbunarea fiind obligatorie—se bolnăvl și el și nu-și veni în fire până ce nu scăpă odată și se duse de-și îndeplini datoriei...“

„Pentru atentate, morala australiană admite talionul. Criminalul trebuie să se prezinte însuși înaintea celui ofensat să-și primească numărul reglementar de lovituri de lance ori sulțiță. Și pentru noi e curios că vinovatul îndată după ce a comis delictul începe a plânge și a se văicără ca și cei de față, ceea ce nu e decât un fapt de morală automată. Din acelaș motiv de morală s'a văzut australieni dând arme de apărare colonilor pe care vor să-i atace; iar când două femei ale aceluiaș bărbat vor să se bată, bărbatul le dă bătaie fiecarea și le silește să se bată sub ochii lui.“

„Această morală a făcut pe Australieni indulgenți și generoși față de tovarășii, de prieteni, înlăturând nu numai faptele ci și cuvintele care ar putea jigni și care n'ar putea fi răbdate.“

„Aceste obligațiuni morale însă privesc numai pe membrii aceluiaș clan. (pag. 80—85).“

„Căsătoria colectivă dela clan la clan, toate femeile dintr'un clan fiind soțiile născute ale tuturor bărbaților din clanul celălalt. asigură protecțiunea copiilor și deci viața clanului.“

„Nicăieri ca în Australia nu vom găsi forma veche a clanului; dar nu ne putem îndoi că niște astfel de clanuri au servit de bază tuturor societăților omenesți, care chiar cele mai civilizate au păstrat și până acum urme din vârsta primitivă a clanului. (pag. 87).“

„Acelaș lucru cu clanul peilor-roșii. Dar clanul protejă numai pe membrii cari erau vrednici de aceasta; nu protejă de pildă, pe unul care avea obiceiul să caute ceartă. Țineau seamă și de lașitatea crimei: socotiau vinovat pe cel ce ucide o femeie ori un copil. (pag. 170).“

„Între Esquimoșii din Groenland nu se schimbă vorbe su-părătoare și cu atât mai puțin lovituri. Școlarii esquimoși din Alaska sunt de o blândeță model... (pag. 175).“

„Din acestea ești îndreptățit a crede că stadiul de clan a fost universal, că a avut o durată foarte mare. că trecând prin el, cei întâiu antropopiteci din care ne scoborim s'au prefăcut în oameni“... (pag. 178).

După cum vedem, autorul e convins și ne convingem și noi că începutul moralei omenesți se datorește clanului.

Autorul însă nu ne arată care sunt pricinile potrivite cu mentalitatea clanului, pricinile cari au împins aceste celule sociale să impună membrilor lor anumite restricțiuni în purtare. Ceeace ne spune autorul (pag. 87) că: acei primitivi care încă nu erau oameni au făcut regule de morală ca să asigure *protecțiunea copiilor și viața clanului*, nu se potrivește cu mentalitatea lor.

Înțelegem că în clan trebuie, în adevăr, să fi ajuns lucrurile, precum ne spune autorul, *că ajutorul mutual să fie mai mult decât o datorie, o necesitate*; dar din ce pricină au ajuns acolo?

Autorul zice că fiecare membru al clanului *simțea adânc răul făcut de către un străin unui tovarăș, căci acest rău slăbiă asociația*. Cum? Înțelegeau adică ei ce este asociația? Ce anume lucru îi făcuse a purta interes acestei asociații? Că toate capetele și inimile trebuiau să gândească și să bată la fel, din pricina vieții în comun, da; dar care au fost pricinile care au făcut ca acea gândire comună să reglementeze anumite lucruri? De ce solidaritatea eră așa de strânsă?

Înțelegem musturarea de conștiință a tânărului australian care a mâncat carne de Casoar-emou, căci se temea de boala de piele; dar nu înțelegem de unde a putut rezultă datoria de a răzbună un omor.

Și dacă clanul este laboratorul din care a eșit morala, nu înțelegem mulțime de lucruri care se petreceau în acest laborator de morală.

Iată, de pildă, câteva urme, de prin viața de clan. Cităm fapte chiar dela același autor, din *La Sociologie d'après l'ethnographie, par le Dr. Charles Letourneau*:

— După moartea unui om, Tasmanienii din Australia se păziau de a-i pomeni numele, și toți membrii tribului care se numiau ca mortul, trebuiau să-și schimbe numele. Un obicei asemănător se află de altfel și la alte rașe, cu deosebire în Polynesia (pag. 219). — De ce?

— Cafrii din Africa acoper morții cu *cairn*-uri de piatră (pag. 219. În Africa equatorială de asemenea, acoper mormintele cu pietre și fac mōvile peste ele. (Pag. 225).

— În Madagascar se pun morții sub adevărate dolmene funerare alcătuite din cinci pietre late, patru în picioare și una culcată, apoi totul acoperit cu pietriș în formă de movilă (pag. 225).

Cam același lucru în Insula Paștelor, în Noua-Zelanda (pag. 227) și în multe altele.

În Hircania se țineau câni înadins obișnuiți a mânca morți; în Bactriana de asemenea. Indușii aruncau morții în Gange ca să-i mănânce peștii, Callatienii din India își măncau singuri părinții morți. În Bombai și astăzi dau pe morți la păsările răpitoare (pag. 242).

Pentru ce toate acestea?

Și pentru ce orice moarte trebuia să fie răzbunată? (pag. 219).

Noi socotim că toate acestea se făceau de frică, se făceau de frica morților.

Eră credința că sufletele morților, mai vârtos acelea care nu-și puteau găsi fericirea, se întorceau îndărăt în lume și făcea rău oamenilor vii. De aceea când muriă cineva, toți erau cuprinși de o groază nemai pomenită. Se temeau de sufletul mortului. Zicem suflet, dar înțelegem pe acel *ceva* care se credeă că mai rămâne după moarte, pe care îl numiau *umbră, dublu, etc.*

Și pentru că oamenii primitivi nu înțelegeau moartea firească, ci își închipuiau că totdeauna e făptuită de cineva, de aceea căutau să pedepsească pe acel cineva, ca nu cumva sufletul răposatului să se supere pe ei și să vină să le facă rău.

Apoi pentru că sufletul, chiar și după răzbunare, putea să devină un spirit rău, de aceea căutau să ia toate măsurile de a-l împiedica să se mai întoarcă la dânsii. Il îngropau să nu mai poată ieși, îl și legau sau momificau, îl acopereau cu pământ, cu pietre, făceau movile deasupra lui, îl dădeau să-l mănânce peștii, pasărilor, îl ardeau, etc. și îl și îngrijeau să aibă tot ce i-ar fi trebuit: mâncare, arme, etc.

Iată ce mai găsim tot la autorul nostru:

Pomenisem mai sus că la Tasmanieni, la moartea unui om, toți omonimii trebuiau să-și schimbe numele, și ne întrebăm de ce?

Iată ce găsim însă în alt loc:

În Noua-Zelandă, se crede că umbre de morți, devenite *eatouas*, adică spirite inferioare, puteau câteodată sub formă de șopârlă să se introducă în corpul celor vii și să le roază măruntaele. Așa se explicau mulțime de boale mortale. Preoții deasemenea aveau puterea să trimită spiritele rele în corpul celor pe care voiau să-i piarză ori să-i pedepsească (pag. 260).

Se înțelege că noi nu putem ști ce vor fi gândit oamenii de pe atunci, constatăm însă că își închipuiau și credeau că sufletul unui mort poate să intre în corpul unui viu. De altfel avem și la noi atâtea tradițiuni și legende cum e, de pildă cea cu Arhanghelul Mihail, cea cu Vasilica și cu fata împăratului în care intrase un drac, de a lecuit-o bărbatul Vasilică-i sau Sf. Arhanghel.

Eră foarte firesc dară că oamenii să-și schimbe numele, ca nu cumva spiritul rău să le intre în corp crezând că intră la el acasă. *Vitienii* cred că omul are două suflete, ba, că și toate ființele au o umbră și un suflet care se duc în sălașul sufletelor, în *Balatau*. O secure pe care o frângi, o casă pe care o dărâmi, o nucă de cocos pe care o spargi, etc., se desface și sufletul lor se duce în Balatau. Omul se poate desface chiar fiind în viață și câteodată în somn sufletul vitianului părăsește corpul și se duce de turbură pe alte persoane adormite...

Sufletul la Noua-Caledonieni poate să-și *răsbune pe vrăjmași* și să facă bine prietenilor (pag. 250).

În Africa equatorială se crede că după moartea omului, umbra lui mai trăește un timp oarecare și stă prin locul pe unde e înmormântat cadavrul. Această umbră e de obicei rău făcătoare și ca să scape de ea, oamenii își *schimbă locul* (pag. 252, 253).

În Polynezia și în multe locuri se crede că oamenii de rând mor cu totul, și numai sufletele șefilor, ale preoților trăesc (pag. 257), de aceea numai acestor privilegiați li se fac înmormântări deosebite. Numai a lor răutate de suflet este de temut, căci de temut au fost și în viață. Și de mult ce s'au temut de ei, nici nu le vine oamenilor a crede că s'au putut în sfârșit să moară odată și acești puternici răi,

Nouă-Zelandezii credeau că mâncând pe mort îi *distrageau* și sufletul, ori cel puțin și-l însușiau dânsii, de unde canibalismul (pag. 257). Cum vedem, tot grija de a scăpa de sufletul mortului. Il mănâncă numai să scape de el.

La Noukahiva pentru ca sufletul să poată ajunge în sălașul dreptilor, trebuia să fi fost înmormântat cu toate formele cuvenite. Ca să înconjure acest rău oamenii caută să aibă copii, ca să aibă cine să le facă îngropare. În caz de nevoie își iau copii prin adopțiune (pag. 257). Polinezienii sfărâmau, stricau și toate lucrurile cari le dădeau de pomană, ca astfel să se desfacă și sufletele obiectelor și să se ducă împreună cu sufletul răposatului (pag. 257).

La Nukahiva, spiritele devenite *eatouas* inferioare, umbrele oamenilor celebri în viață, prin forța lor musculară, preoții, se amuzau să turbure pe cei vii, noaptea eșind la drum și împingându-i să cază ori strângându-i, căci ele păstrau după moarte ura și necazurile cari le avuseseră pe pământ. Noua-zelandezii care de asemenea se *temeau tare de sufletele morților*, credeau că le vor împiedica de a veni la ei dacă li se vor sacrifica sclavi la înmormântare, ca astfel să-i împace, să le domolească cruzimea (pag. 260).

Dar fără să umblăm pe aiurea, pe la alte popoare, avem chiar la noi un izvor de documente sigure, de cea mai mare importanță atât pentru etnografie și arheologie cât și pentru sociologie, avem folklorul nostru.

Iată cam ce găsim în folklorul nostru despre frica de morți; despre strigoi, adică despre morții care se mai întorc între cei vii:

Urmăm Revista „*Contemporanul*” anul III, (1883—1884).

„După ce mor, strigoi nu șed binișor în mormânt ci ies și fac rele în lume. Strigoi se hrănesc cu sânge de om. Iată o poveste despre acest obicei. Un om se rătăcise noaptea și dăduse într'un țințirim. Stătea acolo, când, ce să vezi: se deschide un mormânt și ese ceva ca un om și încă aveă și un ciubăr. Cum văzû pe om îl apucă să-i ducă ciubărul și începe a colindă prin sat și unde vedeă eșind scânteii pe sub streășină, una, două ori trei, intră și aduceă o ulcică de sânge, o turnă în ciubăr și mergeă mai departe.

„Om, deși deocamdată le dăduse toate pe una, mai prinse la curaj și întrebă pe strigoiu:

— Nu te supără, dar de ce intri d-ta în unele case și în altele nu?

— Întru acolo unde nu spun seara povești și cunosc de pe scânteile ce es pe sub streășină.

„După ce și-a luat sânge cât i-a trebuit s'a întors în țințirim și eră să mănânce și pe om, dar n'a putut pentrucă au apucat a cântă cocoșii și și-a pierdut puterea.”

Urmează o poveste cu o fată de împărat care eră strigoaică, și mănăca oameni; iar după poveste urmează:

„Din poveste vedem limpede credința că strigoi morți se scoală noaptea și mănăncă oameni și că-și pierd puterea la cântatul cocoșilor. Tot odată vedem și mijlocul întrebunțat pentru a-i omori: un țaruș de stejar bătut prin inimă.

Strigoi tineri, flăcăi, dacă mor, au obiceiul că amăgesc fete, le înșeală să vină cu dânsii, mai ales pe ibovnicele lor. Urmează un basmu.

Strigoi au, după credințele poporului, trup și nevoi ca și oamenii cei vii; deși *pot să sboare și să intre prin borte cât de mic.*” (pag. 195—198).

Iată o poveste care arată ce putere au strigoi *asupra lucrurilor*:

„Strigoi s'au fost dus la o șezătoare și fetele pricepând că sunt strigoi, au rupt-o de fugă. Strigoi s'au luat după dânsese. Una din ele a intrat în casă, a încuiat ușile și a înturnat toate lucrurile din casă cu susu 'n jos, numai o-paițul l-a uitat neîntors. Strigoiul ajungând la ușă a început să strige:

— Ei, ciau, vino și deschide ușa!

— Nu pot că-s întors.

— Ei, oalelor, veniți voi și-mi deschideți.

— Nu putem că suntem întoarse.

Și tot așa până la opaet, dar opaetul, când a voit să meargă, s'a stricat și n'a putut să ajungă nici el.” (p. 198).

Strigoi se mai cunosc și după aceea că au picioare ca de capră — ori de gâscă. Totodată au obiceiul de a se arătă adesea sub chip de călugări și a se preface în câni, în găini și în alte dobitoace. Se leagă de oameni, dacă le răspunde cineva când îi întreabă ori îi strigă. De asemenea se zice că nu-i bine să chemi noaptea mâța sau cănele că poate aude vre-un strigoi și o pățești. Când strănuți noaptea și-ți zice cineva *de bine* să nu mulțumești, că poate fi strigoiul și capătă putere de-ți suge sângele. Se zice de asemenea că strigoaicele iau mana vacilor și de aceea se pun brazde în stâlpii dela poartă în spre Sf. Gheorghe. Cine vede strigoi bătându-se, pățește rău: dacă le răspunde îi apucă la bătae: de nu, rătăcește și dă în vreun iaz ori groapă. Venirea strigoilor la locul de luptă se prevestește printr'un vuet ca de tunet (pag. 264).

Se spune prin Iași că un strigoi, gospodar bun într'un sat, s'a spânzurat și la opt zile a început a eși și a se arătă la oameni. Veniă și înjugă boii, înhămă caii, iar la cântatul cocoșilor piercă.

În Iași un om trecând într'o seară prin ograda bisericii Barboiu, vede că dintr'un mormânt ese un armăsar și începe a-l fugări. Omul a fugit în casa popei, și mai târziu a văzut, că armăsarul s'a dat de trei ori peste cap și s'a făcut cocoș, apoi la fugă după om, îl tot ciupea de pantaloni și-i zicea: Stăi, măi Ioane, să mai vorbim o leacă (pag. 320).

În județul Covurlui un om mergând la vin într'o hrubă, a sărit la dânsul un cocoș; i-a stins lumânarea și a început a-l ciupi. Mai mulți îi spusese că în hrubă este strigoiu, un cocoș. După întâmplarea asta a fost bolnav mai multă vreme (pag. 351).

Din Borlești-Vărzari, Argeș:

Un flăcău nu se face strigoiu pân nu moare și după ce moare, se pune cu burta în jos în lemn, (coșciug), se face roș și-i cresc ghiare la mâni și la picioare, se face tăcut și prinde necaz pe toate *rudetele lui, căutând să le omoare*. Dacă voește cineva să facă vre-un flăcău strigoiu, n'au decât să treacă peste mormântul lui fără să se întoarcă îndărăt tot peste mormânt (pag. 495).

Din Transilvania.

După moarte încă sunt primejdioși strigoii. Ei îndată ce mor, duc după dânșii și pe alții din sat. Holera, ciuma, anghina, se ivesc numai după ce moare un strigoiu, etc. (pag. 500).

Și autorul *Psihologiei Etnice* încheie astfel: „Aceste concepțiuni copilărești care au izvorit spontan din imaginația rasei... ocupau și amuzau pe Polynezieni, adică îi turburau și-i împingeau la cruzime, dar nu exercitau nici o influență asupra desvoltării lor morale și intelectuale (pag. 261).

Nouă ni se par lucrurile altfel. Nouă nu ni se par lucruri de amuzat, jocuri care le-au inventat oamenii spontan și le-au rămas apoi pentru totdeauna! Un om și cu atât mai mult un popor, și mai ales atâtea popoare, nu-și încarcă în spate pentru tot drumul vieții un bagaj așa de greu și așa de costisitor. Ca să le inventeze, n'a fost destulă numai imaginația și un capriciu momentan, căci nu e vorba numai că le-au inventat ei e vorba pentru ce le-a păstrat? A trebuit să fie o pricină puternică, atât ca să le inventeze cât și mai ales ca să le păstreze. Și această pricină puternică n'a putut să fie decât frica, frică de morți.

Și această frică trebuie să fi fost așa de mare, așa de puternică, așa de grozavă cum noi cei de astăzi nu ne-o putem închipui nici pe a suta nici pe a mia parte.

Omul primitiv se teme de șeful tribului ori al clanului când acest șef eră încă în carne și în oase, când îl putea vedea, îl putea auzi și când prin urmare putea fugi, putea scăpa de el. Dar când acest șef crud și rău ajungea să fie numai o umbră, nevăzută, ne simțită, cu mult mai rea și mai puternică decât cum eră când eră în vieață, ce frică trebuie să fi simțit bietul om primitiv!!

Ce frică trebuia să aibă de ceva de care nu se putea păzi nici într'un chip, de cari nu știă pe unde vine, de unde o să easă!...

Trbuie să ne închipuim ce mare a fost această frică, dacă a intrat așa de adânc în oasele oamenilor că chiar astăzi, nu zic la noi, ci chiar în țări și la popoare civilizate, în mijlocul minunilor științei, se păstrează încă credința în strigoii și în puterea morților.

Noi suntem împinși să judecăm faptele celor primitivi după sentimentele noastre de astăzi. Ne închipuim că cei primitivi se îngrijeau de morți și le dădeau de pomână mâncări, haine, le făceau puțuri de unde să aibă să bea apă, le doriau să le fie țărâna ușoară, și altele de acestea numai din iubire, numai de milă de ei!! Ne închipuim că îi momificau, pentru ca sufletele să-și poată găsi corpul cât se poate de intact la a doua înviere; căci noi ne închipuim că cei primitivi credeau că noi într'un fel de a doua înviere.

Cei primitivi însă tremurau ca niște nenorociți de frica sufletelor morților, și grija lor eră nu să le înlesnească să-și găsească corpul, ci cum să facă să distrugă aceste suflete, cari de obicei se credeau

a fi rele, sau puteau să devină rele. Ingroparea, arderea, distrugerea cadavrelor, mormintele cele adânci, cu ascunzători și cotloane ca ale Egiptenilor, movilele mari de pământ, pietrele de pe morminte, piramidele chiar, erau măsuri luate ca să sechestreze, să împiedice pe suflete de a-și mai lua corpul de acolo să vină cu dânșul la cei vii.

Și dacă la unele popoare nu se pune deosebită grijă pentru morți, pentru îngropare, la acele popoare nici nu există credința că sunt suflete rău făcătoare, adică nu există nici credință că există suflete.

Iar dacă se îngrijesc numai de morții din clanul lor, e că pe cei din clanuri străine nu-i cred că au suflet. Sufletul e numai a celor distinși, aleși!

Autorul *Psihologiei Etnice*, n'a dat nici o importanță fricei, s'a mulțumit să admită că oamenii le făceau toate acestea numai din milă pentru morți, altfel ar fi găsit negreșit mai multe exemple de frică, totuși exemple de acestea sunt nenumărate. Iată ceva din: *Les Rites de Passage* ale D-lui *Arnold van Gennep*:

La Haida, se scoate coșciugul mortului din casă, făcând o gaură în perete. Se face gaura în perete pentru ca sufletul să nu se mai poată întoarce înapoi în casă (op. cit. pag. 224). Gaura se astupă repede și se face peretele la loc cum a fost.

Indivizii pentru care nu s'au îndeplinit riturile funerare, ca și copiii nebotezați ori fără nume, sau ne inițiați, sunt destinați la o existență lamentabilă, fără să poată străbate vreodată în lumea morților, nici să intre în societatea de acolo. Aceștia sunt morții cei mai periculoși, ei ar vrea să vină în lumea celor vii, și din cauză că nu pot, de aceea se poartă față de dânșii ca niște străini vrăjmași. N'au mijloace de subzistență și de aceea caută să-și procure pe socoteala celor vii. În sfârșit acești morți fără loc nici foc încearcă adese o arzătoare dorință de răzbunare. Astfel riturile funerare sunt în acelaș timp rituri folositoare: ajută pe cei vii să scape de niște vrăjmași veșnici.

Morții aceștia periculoși se recrută în chip diferit la diferite popoare. Pe lângă cei pomeniți mai sus, mai sunt și cei fără familie, sinucigașii, morții în călătorie, cei loviți de trăsnet, cei morți prin violare de tabou, etc. (Op. cit. p. 230).

Distrugerea cadavrelor cu arderea, putrezirea grăbită, etc. au de scop să desfacă compozantele diverse, corp și suflet (pag. 235).

Astfel la întrebările noastre de mai sus: care au fost pricinile cari au împins pe membrii clanului să ajungă a fi solidari și să reglementeze anumite fapte ca răzbunarea morții, etc., răspunsul este: Pricinile toate se cuprind într'un singur cuvânt: Frica, și anume frica de morții cei răi, *frica de strigoii*.

Deci a fost clanul un laborator din care au eșit începuturile moralei, dar cauza care a împins clanul la această moralizare a fost *frica de strigoii*.

Th. D. Sperantia

INSEMNAȚI

MINISTRII LA UNIVERSITATE. -- D-l C. Dissescu, deși ministru, a ținut totuși să nu-și părăsească catedra dela Universitate și să-și continue astfel cu regularitate cursul d-sale de drept public.

În prima prelegere din anul acesta, d-sa a tratat despre „*Ideea de drept*” — și d. Dissescu urmează în discutarea ei calea arătată de *Stuart Mill*, — căutând să desprindă o limpezire a problemei, din considerarea atributelor noțiunii de drept.

Urmând metoda logicianului englez, d-sa arată că ideea de drept se poate înțelege în două chipuri: unul obicinuit și altul juridic.

În primul, e *drept* ceea ce e *conform* cu moravurile și obiceiurile noastre. În al doilea, e *drept* ceea ce e *conform* cu o lege, cu o intenție a unui legiuitor.

Cu aceste însușiri și dreptul obișnuit și cel juridic stând într'un conformism, — au un caracter coercitiv, și prin ceasta nasc în noi sentimentul de *drept*, care la rândul său e conform cu ideile noastre despre util și despre frumos, (frumosul moral).

Conformitatea dintre drept și utilitate e ușor de constatat, căci dreptul a servit în totdeauna să protegiască ceea ce a fost considerat de noi ca util.

Mai greu e însă să prindem conformitatea dintre drept și frumos. Dar dacă în înțelegerea lucrurilor, considerăm că arta e ceva ce e conform cu anume reguli, atunci dreptul constând într'un conformism, se confundă și el cu arta care e conform frumosului.

Care e însă atitudinea individului în considerarea ambelor forme de drept?

Una din atitudinile lui poate fi extrem de *individualistă*, considerându-se el însuși ca scop și ca mijloc.

A doua atitudine extremă, e cea *solidaristă*, individul fiind socotit aci numai ca un mijloc pentru realizarea scopului general.

Adevărata lui pozițiune însă, trebuie să fie la intersecțiunea acestor atitudini, căci el nu poate servi interesul comun, decât dacă își dezvoltă mai întâi personalitatea. —

Afară de interesul pur științific al acestei prelegeri, am ținut să relevăm aci și pe cel moral al ei, d-l Dissescu ieșind, prin cursul d-sale inaugurat acum — din moravurile noastre universitare. — *I. B.*

SOARTA TEATRULUI NAȚIONAL DIN CRAIOVA. — Un ziar de dimineață ne vestește că sub actuala direcție, Teatrul Național din Craiova s'ar afla pe ducă și că directorul lui, pricinuitor direct al acestei stări de lucruri, s'ar mărgini să păstreze sinecura implicată de dulcea lipsă de sarcini a unui directorat fictiv, grăbind printr'o condamnabilă dezinteresare falimentul instituției.

Aceste lucruri dovedesc încă odată caracterul de mormânt al provinciei, mai ales la noi unde numai viguroase personalități pot scăpa de naufragiu. Activitatea provinciilor e gătită de un fel de abulie specială lor. Prin deprindere dispăre chiar și voința de a mai lucra; firește că mediul are aici o covârșitoare înrăurire. Observații preliminare, însă. — D. Gârleanu e astăzi director la Teatrul Național din Craiova. Odinioară eră scriitor. Rămâne de știut acum dacă nu mai scrie de loc fiindcă e director de teatru, sau e director de teatru fiindcă a conținut cu desăvârșire să mai scrie; din stabilirea raporturilor de causalitate din acest enunț, s'ar putea trage concluzii interesante. Treceți însă la fapte, citând din însăși interviewul de apărare al d-lui Gârleanu, la ce se reduce activitatea sa:

„Am dublat aproape lefurile; societarii de clasa I care primeau 250. azi au 450”.

Aceasta însă (ine de activitatea unui impresar și, dacă poate fi o măsură laudabilă, apoi nu justifică în același timp și rostul unui Teatru Național. Rămâne, deci, să vedem, ce s'a făcut pe tărâmul cultural; pentru aceasta vom citi tot din interviewul acordat de d. D. Gârleanu, care a fost silit se va vedea cum, să închirieze sala rând pe rând trupelor de operetă Grigoriu, Bărcănescu, Fritzi Arco.

„Anul trecut, când necunoscând bine împrejurările, am refuzat Teatrul trupei *Grigoriu*, am riscat să pierd întreg abonamentul. Dacă aceasta nu s'a întâmplat, au fost alte împrejurări care au venit în favoarea teatrului. Cu toate acestea, tot timpul care a jucat trupa *Grigoriu* la *Belle-Vue*, aproape o lună, Teatrul Național a rămas gol, și nu mi-am putut scoate zilele acelea, nici bugetul. Astăzi, dacă nu ași fi închiriat trupei *Bărcănescu* (și *Fritzi Arco*) Teatrul pentru zece zile, opereta și-ar fi dat reprezentările la *Belle-Vue* la *Imperial* și Teatrul ar fi pierdut opt mii de lei cel puțin”.

Vedem, prin urmare, că d. Gârleanu e prea puțin directorul Teatrului, al cărui „director” totuși este. O siluetă nedeslușită se bălăbănește astfel printre coloanele primei noastre scene din Craiova, ca un mort în cadrul ireductibil al unei spânzurători.

Această deplorabilă stare de lucruri însă nu poate să iasă decât din felul cum, fără îndoială, la Craiova se face teatru. Nu cunoaștem amănunțit pricinile acestei căderi a scenei din Capitala Olteniei, dar după însăși spusele d-lui Gârleanu, rezultă că penibilă cădere este. Cel puțin amorul propriu, dacă nu altceva, trebuie să nu îngăduie o asemenea apărare, care stă la îndemâna oricărui impresar, dar care nu acoperă golul unui directorat, peste o instituție culturală de mare răspundere. Mărturisim, întrucât ne privește, că ne-a fost dureros de greu să revizuiem prin scris un astfel de proces, și fără datoria de cronicar, am li păstrat tăcere. Lucruri de felul acesta e mai cuviincios să se vîdeze numai în cabinetul Ministrului, — și șeful direct al d-lui Gârleanu e d. Ministru de culte și instrucție publică. — *N. D.*

CARMEN SYLVA ȘI FEMEEA TURCĂ. — Măine, poate că imperiul otoman nu va mai figura pe harta Europei; Turcii vor fi isgoniți în Asia.. Și după aproape cinci veacuri, ei tot străini au rămas în Europa: nu-i cunoaștem, după cum nici ei nu ne cunosc.

Turcia nu însămnă pentru unii decât patria eroilor din „O mie și una de nopți”, țara minaretelor și a hogilor, a seraiurilor fantastice și a femeilor cu vâl des pe față. Constantinopolul însămnă: Stambulul murdar, cu miile lui de câini vagabonzi; Pera pestriță, cosmopolită; Bosforul cu Cornul de aur și cu minunatele-i palate de marmoră...

Iată tot ce știm despre poporul care îngenuchiase Europa. — Uităm că Turcii sunt și ei oameni, că femeia turcă ascunde, în dosul vâlului, și un suflet...

E adevărat că scriitorii n'au neglijat lumea aceasta turcă. Admirabilul roman al lui *Pierre Loti*: *Les Désenchantées*, evocă într'adevăr poezia Orientului, viața și moravurile turcești. Dar oricât de frumos și de documentat ar fi, el nu mai umple astăzi singur golul. Dela apariția romanului lui Loti au trecut mai bine de două decenii. — O lucrare nouă, care se anunță, e drama „*Macbulé*” a doamnei *Kerimié Hanoum*, care va apare zilele acestea.

Kerimié Hanoum e pseudonimul sub care se ascunde Marie-Hobe-Pașa, soția generalului-local. Hobe-Pașa, o scriitoare distinsă care trăind mulți ani în Turcia și întreținând relațiuni strânse cu aristocrația musulmană, a ajuns să cunoască literatura turcească, femeia turcă și sufletul ei.

În prefața scrisă anume pentru drama aceasta, *Carmen Sylva* ne spune cine este „*Macbulé*”:

„Când o țară se află într'un impas atât de greu ca acela în care se găsește Turcia în clipa de față, atunci îți răsună ca un strigăt de ajutor vocea care se ridică să spună

omenirii cât de mult va pierde cu țara care se clatină, să-i arate comorile ei ascunse care ar merita să fie desgropate și scoase la lumină!

„Glasul acesta este al unei poete talentate, al unei femei nobile, care nu degeaba a trăit mulți ani în Turcia, gustând ospitalitatea acestui popor curios și pătrunzând adânc în moravurile și concepțiunile lui despre viață, concepțiuni cari, sub aparența lor bizară, ascund atâtea lucruri minunate.

„*Macbulé* este Ifigenia Orientului. Am avut bucuria să fiu și eu martoră la nașterea ei, la toate fazele dezvoltării ei, și pot să fac mărturia seriozității și zelului cu care a fost scrisă drama aceasta, operă de recunoștință și de pietate.

„Doar nu ești decât o femeie!”—zicea un băețas de trei ani mamei sale care-l dojenea. Vorbele acestea suntem gata să le spunem și noi unui talent oricât de mare, numai ca să ne luăm dreptul de a deprecia o operă strălucită. Nemilosul public spune adesea: „Doar nu ești decât o femeie”, întoarce spatele și nici nu-și mai dă măcar osteneala să vază dacă lucrarea este sau nu de valoare.

„In drama aceasta ne apare frumusețea desăvârșită, castitatea și abnegația, așa cum numai realiștii cei mai mari, Grecii, au cutezat s'o reprezinte în Ifigenia, Alcest, Antigona! Dar nimeni nu vrea să creadă că Orientul poate să producă o astfel de aparițiune. Și aci se înșeală toată lumea. Sufletul femeii este același în toate țările, și ceea ce îl ridică este tocmai abnegația, puterea sa de sacrificiu. Dar tot aci e și primejdia: femeia se jertfește prea bucuros și prea ușor!

„Dar Madonele de pretutindeni, și nașterea miraculoasă a întemeietorilor de religii, ne dovedesc că virginitatea și castitatea au fost apoteozate în toate timpurile!

„Faptul că multe femei ajung azi albine lucrătoare din nevoie și din cauza vitejiei lor, nu micșorează cu nimic meritul Ifigeniilor și al Madonelor, ci dimpotrivă, le înconjoară cu un nimb și mai strălucitor.

„Ele sunt adevăratele pionere ale mișcării feminine, căci ne arată cu cât stă mai presus de bărbat fecioara, în inaccessibila ei curățenie și măreție!

„Albinele lucrătoare, care merită toată stima, n'au vătămat de loc, nici n'au distrus crinii. Din potrivă, i-au păzit adese ori.

„Nu e oare tocmai menirea unei femei nobile să cânte feminismul cel mai înalt și să-l pună în lumină favorabilă? Poeta aceasta mare a isbutit să creeze o operă veșnică, care ridică un popor întreg în ochii lumii, un popor care este doborât tocmai acum, un popor pe care oameni și e-

lemente s'au jurat să-l nimicească, dar care nu va dispărea cât timp va mai avea și va mai diviniza asemenea femei.

„*Macbulé* va stă odată printre mărețele figuri feminine ale lumii poetice; lumea va crede în ea, ca și în celelalte, căci omenirea se va închina în totdeauna la cel mai înalt lucru din ființa sa. Felicit pe nobila poetă, care a pus tot sufletul ei ca să ridice un așa monument de recunoștință poporului la care a găsit iubire și prietenie.”—I. K.

TEORIA SUPREMAȚIEI.—Un deosebit interes de actualitate are în momentele de azi broșura d-lui N. Mihăescu-Nigrim, *Teoria Supremației*. Iată rândurile cu cari d-l Nigrim sfârșește:

Nu există pe tot fluviul imens pe care a venit omenirea, plutind din val în val, decât o singură adâncă sete a sufletului, aceea de a triumfa, de a-și eterniza viața, de a-și afirma marea egoism care mână omenirea spre victoria forții, spre dominarea bogăției, și spre supremația inteligenții.

Acest fluviu a purtat pe el nava cea greoaie de război, a purtat corabia încărcată cu produsele industriei și ale comerțului, dar va veni o vreme când va purta superbe manifestări ale unei inteligențe dumnezeiești.

Și oricât de multe piedici ar întâmpina în cale acest fluviu al supremației, el totuși va trece peste ele, el le va zdrobi, pentru a se putea revărsa maiestos, a tot cuceritor, pe câmpia nesfârșită ce se deschide activității sufletului omenesc.

Nimic mai superb, nimic mai dumnezeesc, de cât să poți contempla impersonal mersul molcom și majestos al fluviului pe care a venit omenirea.

Pornind din cele mai întunecate vremuri el a curs încet și a crescut, și a crescut tot mai mare, așa încât, azi, dintr'un răuleț neînsemnat, el s'a prefăcut într'un fluviu imens. Ieșit din întuneric, el e purtat spre lumină; ieșit din inconștient el e mânat spre inteligența universală. Din urmă acest fluviu a fost mânat de o forță, din fața lui el e tras de o lumină.

Spre acea lumină se vor îndrepta și privirile noastre înscutate...

Și când vom ajunge culmile supremației intelectuale, o, atunci vom contempla cu admirație fluviul secolelor, care ne-a izvorât din munții întunericului, spre a ne revărsa în marea de lumină.

Dar atunci, nu vom mai fi oameni; atunci, vom fi zei.

REVISTA REVISTELOR

CONVORBIRI LITERARE (oct). — *Ica*, năvălă de M. Beza, interesantă pentru amănuntele ce le aduce din viața Aromânilor.—*Em. Ciomac*: versuri; *D. Nanu*, traducător infatigabil, traduce acum și pe *Othelo*.—O schiță biografică a lui *Ioan Maiorescu* pe care o face d. *Vasile Mihăilescu*, autorul unei serii comemorative cu prilejul centenarului nașterii marelui dascăl, sărbătorit anul trecut.—Schița filosofică care încheie cu așa modestie și fără iscălitură no. de față—e plină de gânduri cuminți și frumos așternute.—Ea e și o îmbărbătare care purcede dela cuvintele lui Goethe ce servă aci de motto: Peste morminte—înainte. Schița are titlul: *Siguranța Progresului*. —

Asupra luptelor de peste munți cu privire la *filioque*, un cronicar revelă lipsa de tact a conducătorilor Românilor noștri de acolo, cari nu găsesc alta nimic de făcut decât să se încaere pentru subtilități dogmatice, pentru două trei silabe ale unei limbi uitate — tocmai azi când zeci de sate românești sunt primejdite în ființa lor etnică.—Inveninarea luptei acesteia e așa de mare, încât o revistă ardeleană se îndoește dacă Românii cu *filioque* vor „mai putea stă alături în munca culturală a *Astreii*”, cu cei fără „*filioque*”... „Aceasta e unitatea noastră etnică și culturală!” sfârșește cronicarul.

LUCEAFĂRUL a apărut iarăși. — Fiecare număr nou din revista sibiană, ne vine de la o vreme ca o surprindere.—Așa dar, iar a apărut „*Luceafărul*”. — Numărul e de 40 de pagini pline de literatură, în cea mai mare parte, : *Ecate-*

rina Pitiș, I. Dragoslav, Vasile Al. George, C. N. Mihăilescu, Maria Cunțan și I. Agărbiceanu. — Articolul politic care deschide revista e scris de—autorul o spune singur—„un simplu cronicar anonim dintr'un colț de revistă”—și într'adevăr articolul e iscălit cu un Y. Articolul tratează despre: *E rândul nostru acum...* (punctele de suspensie nu's ale noastre).

Sunt câteva ilustrații în acest număr după operele sculptorului *O. Spaethe*, care a făcut *monumentul lui Gheorghe Barițiu* din Sibiu.—*Monumentul Independenței* din Giurgiu și cel din Focșani, au savoarea sculpturii didactice și sunt probabil în gustul cetățenilor cari le-au arvnit — și a sculptorului pe care îl cunoaștem.

Cronici multe la sfârșitul revistei și despre toate.—Polemici cu rost și fără rost,—ca cea depildă cu presa românească, toată, din Regal, căreia i se face o strașnică muștruluală...

ARHIVA GENEALOGICĂ consacră numărul său din urmă în întregime, genealogiei familiei lui *Eudoxiu Hurmuzachi* al cărui centenar dela naștere s'a împlinit zilele acestea.

D. Sever de Zotta, directorul revistei, face această genealogie arătând originea familiei marelui istoric și patriot, viața și cariera strămoșului ei, aducând documente inedite și făcând în urmă și spița neamului Hurmuzaki.

Patriotismul lui *Eudoxiu Hurmuzaki* și a fraților săi, cari toți și-au câștigat merite neperitoare pentru dezvoltarea conștiinței naționale în Bucovina și menținerea legă-

turilor culturale și sufletești cu Românii; din toate țările, îl moștenise dela tatăl său boerul Doxaki și dela mamă-sa Ileana, dela care a rămas mărturie de patriotism următoarele cuvinte către soțul său: „Să grijim iubite soțule, cu tot adinsul ca în amestecătura de limbi, copiii noștri să rămână aceea ce sunt“.

Frumos ornată cu portretul d-lui C. C. Arion, *SĂPTĂMÂNĂ POLITICĂ ȘI CULTURALĂ* a scos un „număr special“ în onoarea fostului ministru de Instrucție Publică.—Colaboratorii D-sale la minister, colaborează aproape cu toții în acest număr: cu amintiri duioase, cum sunt cele ale d-lui I. Suchianu; cu regrete amarnice, cum sunt cele ale d-lor C. Meissner și Petre V. Haneș; cu rânduri aforistice, cum sunt cele ale d-lui N. Dumitrescu; cu bilanșuri entusiaste, cum sunt cele ale d-lor Th. Avr. Agulelli și D. M. Cădere; cu un pic de mărturisire dreaptă, cum e cea a d-lui I. A. Bassarabescu; și în sfârșit cu o culegere a d-lui C. Th. Moroșanu din tot ce s'a scris de curând despre d. C. C. Arion (citații din o broșură din 1910 a d-lui Teleor și din *Flacăra*).

Criticii de artă francezi au pornit împotriva îndrăsnelilor în pictură și a speculării acestor îndrăsneli—toate opere de «precursori». Așa, Camille Mauclair protestează deunăzi în *LA REVUE* că, „cutare pictoraș de care camarazii lui își băteau joc acum douăzeci de ani, căci nu putuse să răușesească o schiță vrednică de prezentat la un concurs de Școală, reapare acum salutat ca titlu de maestru, calificat de precursor—și acordă interviewuri în care decretează fundamentul artei nouă”—Camille Mauclair arată și complicitatea criticei, venale sau credule, cu negustorul sau amatorul care agiotează cu opere îndrăsnețe, în lumea snobilor.

Alături cu această alarmă a cunoscutului critic de artă—se adaugă și cele ce însemnăm mai la vale dintr'un articol al lui Péladan, și acesta un critic autorizat, publicat în *LA REVUE HEBDOMADAIRE* (19 Oct). E vorba de Salonul de Toamnă dela Paris, din acest an: „Ieșind din Salonul de Toamnă, mi s'a părut că am fost martor la un sabbat al urfciunii. De un sfert de veac, n'am mai văzut lucruri așa de groasnice ca cele din exhibiția asta... Căci într'adevăr, groaza e sentimentul cu care pleci de aci! Și nu-i vorba de groaza nervoasă a estetului isbit în delicateța lui, ci e groaza morală a omului cu judecată în fața svârcolirilor pline de necredință ale neputinții care vrea să se impună pe ruinele frumuseții și ale virtuții, înlocuind munca frumoasă prin strigătul lui Danton: «Indrăsneală și iar îndrăsneală».

LE COURRIER EUROPÉEN cată să arate care ar trebui să fie atitudinea Franței referitoare la criza orientală, în urma eșecului formulei «desinteresării teritoriale» dată de Poincaré. Date fiind acțiunea Austriei și a Rusiei în evenimentele balcanice, misiunea diplomației franceze și a întregii civilizațiuni, ar trebui să fie localizarea conflictului și o pace grabnică care să dea posibilitate să se consolideze pentru viitor unirea care a făcut forța statelor balcanice și care singură poate să le asigure viața întocmai cum le-a dat și victoria. —

În acelaș număr, revista publică multe din răspunsurile personalităților politice europene, referitoare la chestiunea balcanică. E interesant de menționat răspunsul dat de șeful socialiștilor belgieni E. Vandervelde, care recunoaște drepturile naționalităților balcanice, căci «ele constituie mijlocul cel mai eficace de împedicare a complicațiunilor internaționale».

MEMENTO

— În săptămâna ce vine apare volumul lui Adrian Maniu: *Figurile de ceară*. Mare parte din bucățile aflate în acest volum sunt inedite.

— Romanticismul s'a născut în iregime în secolul XVIII-lea. Istoria lui privește chestiuni diferite ca: influența moravurilor asupra literelor sau a scriitorilor asupra vieții practice, pătrunderea literaturilor străine, rolul unui om de geniu—cum e aci cazul lui Rousseau—etc. etc. Toate astea sunt rezumate, și documentarea e ales făcută, în volumul „*Le Romantisme en France au XVIII-e siècle*“, de D. Mornet (edit. Hachette, 3.50).

— A patra serie cu *Teatrul lui Paul Claudel* (Mercur de France, 3.50) cuprinde „*Le Repos du Septième jour*“, poem în care sentimentul religios al autorului atinge puterea sa supremă, și o traducere a lui *Agamemnon* de Eschyle.

— Bernard Shaw și opera lui e titlul unui volum apărut la Mercur de France (3.50) și datorit lui Charles Cestre. — Shaw, se știe, e azi unul din scriitorii cei mai cu vază în Anglittera. El a întemeiat „Teatrul de idei“ și a dat, cu un spirit foarte personal și plin de humor, o critică a societății și ideilor engleze. În franțuzește n'au apărut traduse decât două piese de-ale lui; studiul de față e un indemn și un tovarăș minunat în cunoașterea tuturor aspectelor operei sale ciudate. Scriitorul englez e studiat aci și ca om și ca autor, căci omul nu e mai puțin extraordinar decât scriitorul Bernard Shaw.

— M. Esch scrie un volumaș asupra *Operei lui Maurice Maeterlinck* în colecțiunea „*Les Hommes et les Idées*“ (0.75).—Nu e firește un studiu profund al unei opere considerabile, cum e cea a lui Maeterlinck, dar e o lucrare inteligentă și perspicace, o încercare de critică. Poetul, filosoful, autorul dramatic, metafizicianul, în sfârșit autorul *Comoarei celor smeriți* și a *Vieții albinelor*—e prezentat cu destul folos cititorilor în această modestă colecțiune.

— André Fontainas, cunoscut ca poet și ca critic de artă iscusit, publică de curând al treilea roman al său: *Les étangs noirs*. E un roman autobiografic, în care recunoaștem figuri de scriitori cunoscuți, de-alungul unei povestiri melancolice. Romanul a apărut la „Mercur de France“ (3.50).

— Volumul de poezii al lui Guy Charles Cros: *Les fêtes quotidiennes* (edit. Mercur de France, 3.50)—iese în rândul celor ce merită să fie cunoscute din câte apar în Franța. Remy de Gourmont a scris cu prilejul acestui volum: „Adevărată poezie o recunoaști după aceasta: că fiecare o credem scrisă numai și numai pentru noi“.—Și așa sunt poemele lui Guy Charles Cros feciorul unui poet și născocitor de geniu Charles Cros, cunoscut în cerul înaintașilor poeziei nouă franceze.

— Edmond Rostand a fost ales președinte al comitetului pentru ridicarea unui monument lui *Catulle Mendès*, în locul decedatului poet *Léon Dierx*.

— Asupra lui Flaubert a apărut acum două volume la „Mercur de France“, (7 fr): *Autour de Flaubert*, de René Descharmes și *René Damesnil*. Volumul cuprinde studii istorice și documentare, urmate de o biografie cronologică, de un esai bibliografic al operelor și articolelor referitoare la Flaubert.

— În lumea filosofică a făcut oarecare șgomot broșura lui Julien Benda: *Le Bergsonisme ou Une philosophie de la mobilité* (Mercur de France, 2 fr).—Autorul e un adversar al Bergsonismului căruiu îi face în această broșură, procesul, cu oarecare atitudine de polemică. Face critica principalelor teze bergsoniene: libertatea, durata, intuiția, etc.

— Din „*Colléction des grands écrivains français*“ a apărut acum *Lamartine*, un studiu de René Doumic, academicianul și criticul cu-minte. Poetul creștin al *Armonțiilor*, filosoful și visătorul care nu se teme să abordeze epopea, oratorul printre cei mai mari, istoricul și omul de stat improvisat în fața îndatoririlor celor mai grele—toate aceste daruri sunt studiate în acest volum. (Edit. Hachette—Paris, 3.50).

— Un volum cu opere alese de-ale lui *Alfred de Musset*, alegeri datorită lui *Jean Giraud* (edit. Hachette, 3.50).

— *Gustave Lanson* a fost mai acum câțeva vreme prin America, unde a ținut conferințe asupra Francezilor și literaturii lor. Călătoria aceasta și șederea sa acolo cu deosebire printre profesorii americani, îi dau prilejul profesorului și criticului francez să facă numeroase și fertile observațiuni asupra învățământului, pe cari le publică într'un volum: *Trois mois d'enseignement aux Etats-Unis* (edit. Hachette 3.50).

— Noua operă a lui Puccini: *La fille du Far West*, s'a reprezentat la Marsilia, în mijlocul unui entuziasm nespus.

— Cei ce gustă plimbările pe mare sau vecinătatea acesteia, vor găsi în cartea lui Ch. Epry: *A la mer* (Plon-Nourrit, 6 fr.) un tovarăș de preț și de nelipsit. Auto-ul dă aci multe detalii precise și interesante asupra mării și tuturor fenomenelor maritime, cu plantele și animalele ei; despre pescuirile științifice și industriale și înșfârșit despre pasările de mare — Autorul amintește prin dragostea și poezia cu care vorbește de subiectul său, pe I. H. Fabre, înamoratul insectelor. Cartea lui contribuie mult la dezvoltarea simțului de observație și aprinde în cititor dragostea de natură.

— Un studiu asupra *senzualității în operele misticilor religioși* datorit lui Ch. Oulmont, cu o prefață de filosoful E. Boutroux, („Le Verger, Le Temple et la cellule“, edit. Hachette, 3.50).

